

**PULATOV A.A.
UMMATOV A.A.**

A close-up photograph of a volleyball with blue and yellow panels, resting on a wooden court floor. The background is dark and out of focus, showing some lights.

**VOLEYBOL MUSOBAQA
O'TKAZISH TARTIBI
VA QOIDALARI**

TOSHKENT

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI JISMONIY TARBIYA VA
SPORT DAVLAT QO'MITASI

O'ZBEKISTON DAVLAT JISMONIY TARBIYA INSTITUTI

VOLEYBOL: MUSOBAQA O'TKAZISH TARTIBI VA QOIDALARI

ТОШКЕНТ – 2018

Voleybol: musobaqa o'tkazish tartibi va qoidalar / Pulatov A.A., Ummatov A.A. O'quv qo'llanma. – T.: Ilmiy texnika axboroti-press nashriyoti, 2018. – 96 b.

Mualliflar:

- Pulatov A.A. – Sport o'yinlari kafedrası dosenti, Milliy toifadagi hakam
Ummatov A.A. – Sport o'yinlari kafedrası 2ata o'qituvchisi, Oliy toifadagi hakam

Taqrizchilar:

- Isroilov SH.X. – p.f.n. professor, milliy toifadagi hakam
Qurbanova M.A. – p.f.n. Toshkent shahri, Mirobod tumani, BO'SM direktori

Mazkur o'quv-uslubiy qo'llanma jismoniy tarbiya va sportga ixtisoslashgan ta'lim muassasalari (KXX, AL, O'zDJTI) o'qituvchilari, BO'SMlar murabbiylari, MOM tinglovchilari va voleybol bilan shug'ullanuvchi barcha yoshdagi sportchilarga mo'ljallangan. Unda musobaqa tashkil qilish va o'tkazish texnologiyasi, musobaqa nizomi, musobaqa o'tkazish tizimlari, musobaqa qoidalar, hakamlar, hakamlik qilish, ularniNG imo-ishoralari ochib berilgan.

Qo'llanma O'zDJTI 2017-yil 28-iyun Kengashining 4-sonli majlis qarori asosida tayyorlangan va nashrga tavsiya etilgan.

ISBN – 978-9943-5067-2-5

MUQADDIMA

Sport amaliyotida musobaqa tushunchasi sportchilarni muayyan tayyorgarlik bosqichida belgilangan taqvim rejasi, musobaqa nizomi va rasmiy qoidalarga muvofiq keskin raqobat ostida yuksak natijalari o'zaro yakkama-yakka yoki jamoa tarkibida olib boradigan kurash jarayonini anglatadi.

Zamonaviy voleybolda o'tkaziladigan musobaqa turlari xilma-xil nomlar bilan atalishi rasman qabul qilingan: Chempionat, Olimpiada va Osiyo o'yinlari, Jahon Ligasi, Kubok va saralash musobaqalari, O'zbekistonda "Umid nihollari", "Barkamol avlod", "Universiada" va h.

Barcha turdagi musobaqalarni tashkil qilish va o'tkazish samaradorligi nafaqat hakamlarning bilimi va kasbiy mahorati bilan belgilanadi, balki har bir sportchi va trenerning rasmiy qoidalarga asoslangan funksional faoliyati, madaniyati va ma'naviyati hamda odob-ahloqiga ham asoslanadi.

Alohida ta'kidlash joyizki, musobaqani madaniy-ma'rifiy va estetik jihatlardan yuksak saviyada o'tkazish federatsiyalar, musobaqa rahbariyati, tashkilotchilar va texnik hodimlar faoliyatiga ham bog'liqdir. Bu borada albatta musobaqaning tantanali ochilishi va yopilishi, o'yin jarayonini zamonaviy information vositalar yordamida talqin qilib borishi tomoshabinlarda zavq uyg'otadi, ushbu jarayon salohiyatini yanada yuksaltiradi.

Tan olish lozimki, yurtimiz hududlarida o'tkazilayotgan aksariyat musobaqalar yuqorida qayd etilgan tartib-qoidalarga javob beradi deb bo'lmaydi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 3-iyundagi "Jismoniy tarbiya va ommaviy sportni yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PK-3031-sonli qaroridan kelib chiqqan holda shunga urg'u berish lozimki, joylarda o'tkaziladigan har bir musobaqa, uning miqyosidan qat'iy nazar, yuksak madaniy-ma'naviy,

tashkiliy, information va professional jihatdan yuksak salohiyat me'yorlariga loyiq bo'lishi darkor.

Musobaqalarni o'tkazishga shunday tartibda yondoshish jismoniy tarbiya va sportni yanada ommalashishiga turtki beradi.

Mazkur qo'llanma aynan ana shu masalalarni jonlantirish mamlakatimiz hududlarida voleybol bo'yicha faoliyat yuritayotgan mutaxassislar shu jumladan, hakamlar, murabbiylar, sportchilar, jismoniy tarbiya va sportga ixtisoslashtirilgan barcha ta'lim muassasalarida ta'lim oluvchi o'quvchi-talaba yoshlar hamda malaka oshirish maskanlari tinglovchilarni musobaqa tashkil qilish va o'tkazish tartib-qoidalari bilan yaqindan tanishtirish, ularning bilimi va amaliy ko'nikmalarini shakllantirish maqsadida taqdim etilyapti.

I BO'LIM. MUSOBAQA HAQIDA TUSHUNCHA VA MUSOBAQA TURLARI

Musobaqa keng ma'noda har bir insonni yakka tartibda, biror raqibga nisbatan yoki jamoani jamoaga nisbatan muayyan sohada (san'at, adabiyot, ishlab chiqarish, sport va h.) raqobat ta'sirida o'z imkoniyatlarini safarbar etib, yuksak natijaga erishish tushunchasini anglatadi. Ushbu jarayonni amalga oshirishda o'ziga xos tartib-qoidalar, shart-sharoitlar, maqsad va vazifalar belgilanadi.

Sport musobaqasi – bu ma'lum muddat ichida shakllangan yoki shakllantirilgan madaniy-ma'naviy, intellektual salohiyat, jismoniy-ruhiy va texnik-taktik tayyorgarlikka asoslangan imkoniyatlarni raqobat ta'sirida namoyish etish va yuksak natijaga erishishga qaratilgan integral jarayondir.

Sport musobaqalari, miqyosidan qat'iy nazar bir qator turlarga bo'linadi: Olimpiada o'yinlari, Chempionat, Kubok musobaqalari, turnirlar va h. O'zbekistonda esa bundan tashqari boshqa davlatlarda o'xshashligi yo'q “Umid nihollari”, “Barkamol avlod”, “Universiada” kabi uch bosqichli va ommaviy sport musobaqalari an'anaviy tarzda muntazam o'tkazilishi odat tusiga kirgan.

Tarixiy an'analarga ko'ra har bir musobaqa o'z miqyosi va maqomidan qat'iy nazar o'ziga xos tarbiyaviy, ijtimoiy, siyosiy ahamiyat kasb etadi. Jismoniy tarbiya va sportni sog'lomlashtiruvchi, tarixiy, madaniy va ma'naviy qadriyatlarni shakllantiruvchi, barkamol avlodni tarbiyalovchi hamda intellektual salohiyatni oshiruvchi vosita sifatida xizmat qiladi. Aynan musobaqa sport geografiyasi va uni ommaviylik doirasini kengaytirishdek strategik maqsadni hal etadi.

1.1. Musobaqani ochilish va yopilish marosimlari

Musobaqalarning turi (birinchiliklar, saralash musobaqalari, chempionatlar, Kubok musobaqalari, xotira musobaqalari, Osiyo yoki Olimpiya o'yinlari va h.k.) va miqyosidan (tuman, viloyat, shahar, Respublika, Osiyo, Yevropa, Jahon) qat'iy nazar, har bir musobaqa o'ziga xos ssenariy va dastur asosida o'tkaziladigan ochilish hamda yopilish marosimlari bilan farqlanadi. Musobaqaning ochilishi va

yopilishiga doir ssenariyda rasmiy dasturlardan tashqari mahalliy, milliy va umumbashariy an'analar, rasm-rusumlar, urf-odatlar hamda udumlarga xos turli ko'ngilochar tadbirlar (san'atkorlar, yozuvchi va shoirlar, davlat va jamoat arboblarning chiqishlari va h.k.) joy olishi mumkin.

Musobaqaning ochilish va yopilish ssenariysida belgilangan dastur avvaldan puxta ishlab chiqiladi, muhokama etiladi va tashkiliy qo'mita tomonidan tasdiqlanganidan so'ng tayyorgarlik jarayoni tashkil etiladi.

Quyida namuna sifatida musobaqaning ochilish va yopilish marosimiga doir ssenariysi keltirilgan:

- musobaqaning ochilishi: musobaqaning bosh hakami musiqa sadolari ostida ishtirokchi jamoalarni maydonga olib chiqadi va ularni saflantirib joylashtiradi;

- bosh hakam jamoalar e'tiborini ko'rsatma (komanda) bilan tashkiliy qo'mita «markazi»ga qaratadi va tantanavor ravishda kelib tashkiliy qo'mita raisiga ishtirokchi jamoalarning musobaqaning ochilishiga saf tortganlari haqida ma'lumot beradi;

- tashkiliy qo'mita raisi qisqacha musobaqaning maqsadi va ijtimoiy-siyosiy ahamiyati haqida gap yuritib, tabrik so'zini faxriy shaxs (rahbar yoki rahbar nomidan tabriklaydigan shaxs)ga beradi;

- tabrik so'zi yakunlanganidan so'ng, bosh hakam ishtirokchi jamoalar nigohini davlat bayrog'i joylashtirilgan tomonga qaratadi;

- davlat madhiyasi yangraydi, davlat bayrog'i ko'tariladi;

- davlat madhiyasi tugab, davlat bayrog'i ko'tarilganidan so'ng bosh hakam musobaqa ishtirokchilariga murojaat qilib, ularga sihat-salomatlik, musobaqa o'yinlarida mahorat va yuksak natijalar tilaydi;

- bosh hakam ishtirokchi jamoalarni musiqa sadosi ostida maydondan olib chiqadi;

- musobaqaning ochilishi marosimidan so'ng musobaqa jadvali bo'yicha birinchi o'yinda ishtirok etadigan jamoalar maydonga tashrif buyurishadi va musobaqa o'yiniga tayyorgarlik ko'rishadi.

Musobaqada ishtirok etuvchi harcha jamoalar o'yinlari yakunlanganidan so'ng musobaqaning yopilish marosimi o'tkaziladi.

Musobaqaning yopilish marosimida g'olib va sovrindor jamoalar (ayrim hollarda barcha jamoalar) ishtirok etadi.

Musobaqaning yopilish marosimi ham maxsus ssenariy asosida o'tkaziladi. Senariyda belgilangan dastur yakunida Davlat bayrog'i tushiriladi va musobaqa yopiq deb e'lon qilinadi.

Musobaqaning yakuniy natijalari va tashkiliy ishlarning saviyasi bo'yicha rasmiy hisobot tuziladi va ushbu hisobotning nusxalari har bir jamoa vakillariga taqdim etiladi (ilovalarda mavzuga doir andozalar berilgan).

1.2. Musobaqa Nizomi (O'zbekiston Chempionati misolida)

Chempionatning maqsadi va vazifalari

- O'zbekistonda voleybolni yanada ommalashtirish;
- voleybolni rivojlantirish va jamoalarning sport mahoratini oshirish;
- mamlakat yagona sport tasnifi talablariga muvofiq voleybolchilarga sport razryadlarini rasmiylashtirish;
- kuchli klublarni aniqlash va Osiyo musobaqalarida ishtirok etish uchun mamlakat terma jamoasini tuzish.

1.3. Musobaqaga rahbarlik qilish

Musobaqalar FIVB – Halqaro voleybol Federatsiyasi tomonidan tasdiqlangan rasmiy qoidalar bo'yicha o'tkaziladi. O'yinlarda «Mikasa» firmasining MVP 200 rangli to'plari qo'llaniladi.

Musobaqaga rahbarlik qilish mas'uliyati O'zbekiston voleybol federatsiyasiga yuklatiladi.

Musobaqa o'yinlarini Respublika hakamlar uyushmasi tomonidan tasdiqlangan hakamlar guruhi boshqaradi. Musobaqaning bosh hakami vazifasiga – milliy toifadagi hakamtayinlanadi.

Jamoalarni qabul qilish, joylashtirish va musobaqa o'tkazish joylarini tayyorlash musobaqa o'tkazilayotgan shahar klubi zimmasiga yuklatiladi.

Mehmonxona, ovqatlanish va safar xarajatlari muvofiq jamoaklublari tomonidan qoplanadi.

1.4. Musobaqa o'tkazish joyi va vaqti

Chempionatni o'tkazish tartibi, tizimi, joylari va vaqti ishtirokchi jamoalar soniga qarab chempionatdan 1 oy oldin e'lon qilinadi.

1.5. Musobaqa ishtirokchilari

Chempionatda klublar jamoalari, ko'ngilli sport jamiyatlari, tashkilot va korxonalar, viloyatlar, Qoraqalpog'iston Respublikasi va Toshkent shahar terma jamoalari ishtirok etishi mumkin.

O'zbekiston voleybol Federatsiyasining ijroiyo qo'mitasi qaroriga muvofiq chempionatda ishtirok etish istagini bildirgan jamoalar O'VF hisob raqami ga so'm miqdorida a'zolik badali uchun mablag' o'tkazishlari lozim. Chempionatda ishtirok etishni tasdiqlovchi xabarnoma yil oktabrgacha taqdim etilishi shart. Ushbu muddatdan kech taqdim etilgan xabarnoma qabul qilinmaydi va jamoa chempionatda ishtirok etish huquqidan mahrum qilinadi.

Chempionatda ishtirok etish huquqini olgan jamoa tarkibi 22 kishi, shu jumladan 18 nafar o'yinchilar, 2 ta murabbiy, shifokor va jamoa rahbaridan iborat bo'lishi mumkin.

Jamoa tarkibiga ko'pi bilan 2 nafar chet el o'yinchilari federatsiya ruxsati bilan jalb qilinishi mumkin.

1.6. Natijalarni aniqlash

Chempionatda jamoalarni guruhlariga bo'linishi yoki bo'linmasligi ishtirokchi jamoalar soniga qarab belgilanadi. Musobaqalar va ishtirokchi jamoalar sport bazasida «tur» shaklida aylanma tizim bo'yicha o'tkaziladi. Chempionat jadvalidagi o'rinlar barcha turlarda o'tkazilgan o'yinlarda to'plangan ochkolar yig'indisiga qarab aniqlanadi. G'alaba uchun jamoaga 2 ochko, mag'lubiyat uchun 1 ochko, o'yinga kelmaganligi uchun 0 ochko beriladi.

Ikki yoki undan ortiq jamoalar bir xil ochkolar sonini to'plagan bo'lsa, o'rinlar quyidagi mezonlar asosida aniqlanadi:

- a) barcha uchrashuvlardagi partiyalar nisbati;
- b) barcha uchrashuvlardagi to'plar (hisob) nisbati;
- c) o'zaro uchrashuvlardagi partiyalar nisbati;
- d) o'zaro uchrashuvlardagi to'plar (hisob) nisbati.

Agar qaysi bir jamoa uchrashuv davomida o'yinni davom ettirishdan voz kechsa, u chempionatda ishtirok etish huquqidan mahrum qilinadi, barcha uchrashuv natijalari bekor qilinadi va unga O'VFning «Intizom Kodeksi»ga muvofiq jarima choralari ko'riladi. Ushbu jamoaga qarshi uchrashuv o'tkazgan barcha jamoalar 3:0 (25:0; 25:0; 25:0) hisobida g'olib deb topiladi.

Agar biror-bir jamoa chempionatda o'tkaziladigan barcha o'yinlarning yarmidan kamiga kelgan bo'lib, keyingi biror-bir turga kelmasa, ushbu jamoaga ham yuqorida qayd etilgan tartibda jarima choralari ko'riladi.

1.7. Rag'batlantirish

Mamlakat chempioni maqomiga ega bo'lgan joriy yilda o'rta umumta'lim maktab, KHKlari yoki ALLarni bitirgan jamoa o'yinchilari O'zbekiston Respublikasi Madaniyat va sport ishlari vazirligining O'zDJTI hamda viloyatlardagi OO'Yulari jismoniy tarbiya fakultetlariga imtiyozli asosda qabul qilinish huquqini beruvchi sertifikatini olishga muayassar bo'ladilar.

Chempion jamoa ko'chma Kubok, qimmatbaho sovg'alar, diplomlar va oltin medallar bilan taqdirlanadi.

2 va 3-o'rinni egallagan jamoalar qimmatbaho sovg'alar, muvofiq diplomlar kumush va bronza medallari bilan taqdirlanadi.

O'yinchilar O'zbekiston Chempionati va boshqa musobaqa-larda ishtirok etib kelgan natijalariga asosan O'zbekiston yagona sport tasnifida belgilangan me'yoriy talablarga muvofiq navbatdagi sport razryadlari bilan taqdirlanishga muayassar bo'ladilar.

II BO'LIM. MUSOBAQA O'TKAZISH TIZIMLARI

Birinchi navbatda, o'yin tizimini tanlashdan oldin quyidagi vazifalar hisobga olinishi lozim. Uni o'tkazish mumkin bo'lgan muddati, qatnashuvchilarning sport tayyorgarligi darajasi, musobaqani o'tkazish uchun hududiy joylashish to'g'risida ma'lumotlar mavjud bo'llishi kerak. Musobaqalar aylanma, yutqazgan chiqib ketadigan va aralash tizimlar asosida o'tkaziladi.

2.1. Aylanma tizim. Aylanma tizimbo'yicha hamma qatnashuvchi jamoalar bir-birlari bilan uchrashishadi. Musobaqalashuvchilarning kuchlari o'rtasidagi nisbatini aylanma usul, ayniqsa, ob'yektiv aniqlashga imkon beradi. Bu tizim tasodifiy natijalar oldini oladi va sportchilar tayyorgarligini tekshirishga va g'oliblarni aniqlashga to'liq imkoniyat beradi.

Aylanma tizim bo'yicha o'tkaziladigan musobaqalar ko'p vaqt talab qiladi, bu uning asosiy zaif tomonidir.

Aylanma tizim bo'yicha o'yin taqvimini quyidagicha tuziladi.

O'yinlarning navbati maxsus jadval yordamida aniqlanadi. Barcha jamoalar qur'a tashlash asosida tartib raqamlarini oladilar. Shundan so'ng musobaqaning har bir kunida qaysi jamoalar (qur'ada tushgan raqam bo'yicha) bir-biri bilan uchrashishi jadval yordamida aniqlanadi. Agar ishtirok etuvchi jamoalar soni toq bo'lsa, unda har kuni bir jamoa qavs ichida raqami ko'rsatilgan jamoa bilan uchrashadigan kun (jamoalar yo'qligi) dam oladi.

Jadval tuzishda qatnashuvchilar soniga qarab vertikal chiziqlar chizib chiqiladi. Chiziqlar asosan toq olinadi. Masalan 7, 8 ta jamoa qatnashuvida 7 ta, 9–10 ta jamoa bo'lganda 9 ta vertikal chiziq chizib olinadi.

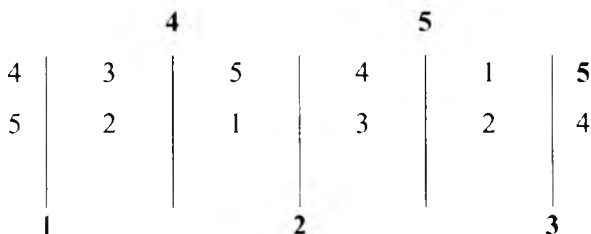
Unda qatnashuvchilar raqami (qur'a natijasiga asosan) quyidagicha yoziladi: birinchi chiziq tagida 1 raqami qo'yiladi, bitta chiziqdan so'ng 2 raqami, yana bittadan so'ng 3 raqami va hokazo. Yuqoridagi ikkinchi chiziqdan boshlab, keyingi raqamlarning joylashishini davom ettiramiz: 4 raqami, bittadan so'ng 5 raqami va

hokazo. Oxirgi, juft raqam mavjud bo'lganda yuqoridagi raqamlar yoniga yoziladi.

Qatnashuvchi jamoalar soni besh yoki oltita bo'lgandagi namuna:

Undan keyin 1 dan 5 gacha raqamlar egri chiziq bo'yicha namunada ko'rsatilganidek yozib chiqiladi.

Raqamlardan har bir vertikal chiziqning o'ng tomonidan boshlab o'ynaydigan juftlik kelib chiqadi va ular birinchi chiziqning pastidan yuqorisiga, o'ngidan chapiga, ikkinchi vertikal chiziqning yuqorisidan pastiga qarab yoziladi.

1-kun	2-kun	3-kun	4-kun	5-kun
1 - (6)	(6) - 4	2 - (6)	(6) - 5	3 - (6)
2 - 5	5 - 3	3 - 1	1 - 4	4 - 2
3 - 4	1 - 2	4 - 5	2 - 3	5 - 1

Chap tomonda turgan jamoalar maydon egalari hisoblanib, ular mehmon jamoalarning sport kiyimidan rangi bilan farq qiladigan ikkinchi sport kiyimiga ham ega bo'lishlari kerak.

2.2. Chiqib ketish tizimi. Yutqazgan chiqib ketish tartibida o'tkazilayotgan musobaqada uchrashuvda mag'lub bo'lgan jamoa musobaqalardan chiqib ketadi. Bu tartibning kamchiligi shundaki, o'yin natijasi tasodifiy bo'lishi ham mumkin. Ustunligi shundaki, ko'p sonli jamoalar qatnashayotgan musobaqalarni o'tkazish uchun ozgina vaqt kerak bo'ladi. Musobaqada ishtirok etayotgan jamoalar soni 4, 8, 16, 32 va hokazo bo'lganda, hamma qatnashuvchilar musobaqaning birinchi turidan qatnashishadi. Juftliklar tartib raqamlari yuqoridan pastga qarab tuziladi.

8 ta jamoa uchun namuna:

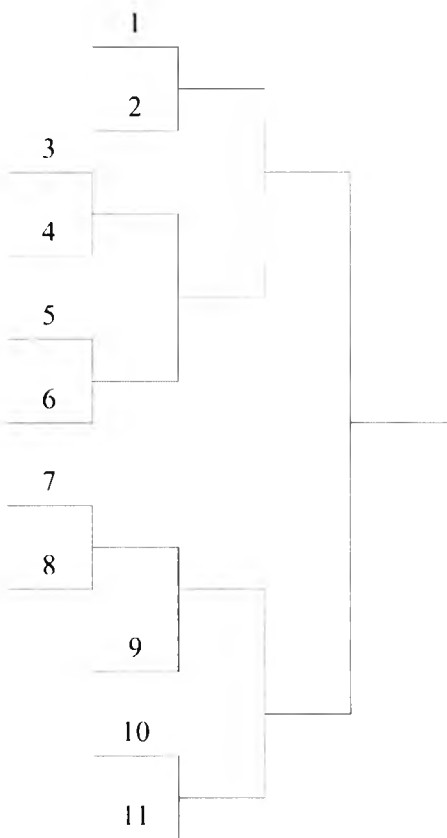
Agar jamoalar soni 2 ning darajasiga barobar bo'lmasa, unda ayrim jamoalar (qur'a natijasiga ko'ra) ikkinchi davradan boshlab qatnashadilar. Jadvalni shunday tuzish kerakki, ikkinchi turda

o'ynaydigan jamoalar soni teng bo'lishi kerak. Birinchi davrada nechta jamoa ishtirok etishi quyidagi formula bilan aniqlanadi: $(A - 2^n) \times 2$, bunda A - jami jamoalar soni; n - qatnashadigan jamoalar soniga yaqin bo'lgan daraja.

Misol uchun, 11 ta jamoa ishtirok etadigan musobaqa olinadigan bo'lsa: $A=11$.

11 ga eng yaqin son 8 bo'ladi ($2^3 = 8$).

Formula asosida yechiladi: $(11-8) \times 2 = 6$.

2.3. Aralash tizim. Birinchi turda 6 ta jamoa o'ynashi kerak. Ikkinchi davradan boshlab o'ynaydigan jamoalar uchun 2 ta yuqoridagi va 2 ta pastdagi raqamlar belgilanadi. Barcha raqamlar (birinchi davrada o'ynaydigan raqamlar ham) jadvalda yuqorida va pastda joylashgan jamoalar o'rtasida teng taqsimlanadi. Agar jamoalar soni toq bo'lsa, unda ikkinchi davradan o'yinni boshlaydigan jamoalarning soni jadvalning pastida yuqoridagiga nisbatan bitta ortiq bo'ladi. Birinchi davradan o'yinni boshlaydigan jamoalarda esa, aksincha, jadvalning yuqorisida bitta raqam ortiq bo'ladi (1-jadval).

Bir musobaqa doirasida ikki tizimdan ham foydalanish mumkin bo'lib, bu tizim shartli ravishda aralash tizim deb nomlanadi.

Aralash tizimga muvofiq guruhlar yoki zonalarda o'yin aylanma tizimda, so'ngra esa yutqazgan chiqib ketish tizimida olib boriladi yoki aksincha bo'lishi mumkin.

**Chiqib ketish tizimi bo'yicha o'yinda uchrashadiga
jamoalarni joylashish tartibi (1-jadval)**

Ishtirok etuvchi jamoalarning umumiy soni	Birinci davrada ishtirok etuvchi jamolar soni	Ikkinchi davrada ishtirok etuvchi jamoalar soni		
		jami	yuqoridan	pastdan
4	4	-	-	-
5	2	3	1	2
6	4	2	1	1
7	6	1	-	-
8	8	-	-	-
9	2	7	3	4
10	4	6	3	3
11	6	5	2	3
12	8	4	2	2
13	10	3	1	2
14	12	2	1	1
15	14	1	-	1
16	16	-	-	-
17	2	15	7	8
18	4	14	7	7
19	6	13	6	7
20	8	12	6	6

III BO'LIM. HAKAMLAR VA HAKAMLIK QILISH

Har bir uchrashuvni hakamlar tarkibi boshqarib boradi va bu tarkibga: birinchi hakam; ikkinchi hakam; kotib; to'rtta (yoki ikkita) chiziqli hakamlari kiradi.

3.1. Birinchi hakam vakolatlari

Birinchi hakam o'yin jarayoni boshlanganidan to yakunlanguniga qadar uni boshqarib boradi. U shu o'yinda ishtirok etayotgan barcha hakam va o'yinchilarga rahbarlik qiladi. Uning qarori hal qiluvchi kuchga ega. Birinchi hakam qolgan hakamlar qarorini noto'g'ri deb topsa, uni bekor qilish huquqiga ega. Agar biror hakam vazifasini uddalay olmasa, birinchi hakam uning vazifasini o'z zimmasiga olishi mumkin. Birinchi hakam chiqargan qarorni muhokama qilishga yo'l qo'yilmaydi. Lekin jamoa sardori iltimosiga ko'ra u o'z qaroriga izoh berishi mumkin. Birinchi hakam o'yindan oldin maydon, to'p va boshqa uskunalar holatini nazoratdan o'tkazadi. Jamoa sardorlari bilan qur'a tashiashni uyushtiradi. O'yin davomida faqat birinchi hakam quyidagilar bo'yicha qaror chiqarish huquqiga ega: jamoalarni ogohlantirish; jazolash; to'p kirituvchining xatosi; to'p kirituvchi jamoa a'zolarining joylashishidagi xatosi bo'yicha; to'p bilan o'ynash xatolari bo'yicha; to'r va uning ustida ro'y beradigan xatolar bo'yicha; orqa chiziqli o'yinchilari va «Libero»ni hujum zarbasi; «Libero»ni oldingi zonadan yuqoridan uzatilgan to'piga hujum zarbasi qo'llanilganda.

3.2. Ikkinchi hakam vakolatlari

Ikkinchi hakam birinchi hakam ro'parasidagi voleybol ustuni ortida birinchi hakamga qaragan holda tik turib joylashadi. U zaxiradagi o'yinchilarni kuzatib turadi; tanaffus olish va o'yinchi almashtirishga ruxsat beradi; o'yin oldidan, har bir partiya oldidan o'yinchilarning maydondagi joylashuvini nazorat qilib turadi. O'yin vaqtida hushtak chaladi va ishora bilan quyidagilar bo'yicha qaror qabul qiladi: o'yinchi maydon va to'r ostidan raqib tomoniga o'tib ketganda; o'yinga kiritilayotgan to'pni qabul qiluvchi jamoa joylashuvda xatoga yo'l qo'yganda; o'zi joylashgan tomon yaqinida o'yinchi to'rga va chegaralovchi antennaga tegib ketganda; orqa

chiziq o'yinchisi yoki «Libero» to'siq qo'yganda; o'yinchi to'ring pastki qismiga tegib ketganda.

3.3. Kotib

Kotib o'z faoliyatini yuritish uchun birinchi hakam qarshisidagi ustun ortida (ikkinchi hakam orqasida) joylashadi. Kotib quyidagi vazifalarni bajaradi: o'yin bayonnomasiga o'yin va jamoa haqidagi ma'lumotlarni yozadi; yig'ilgan ochkolar, tanaffuslar, o'yinchilarni almashtirish; jazo choralari, to'pni o'yinga kiritish navbatlarini yozib boradi va nazorat qiladi; yuqorida ko'rsatib o'tilgan vaziyatlar buzilganda, ikkinchi hakamga xabar qiladi.

3.4. Chiziq hakamlari

Chiziq hakamlari (4 ta bo'lganda) maydonning har bir burchagidan 1–3 m uzoqlikda joylashadilar va o'z chiziqlarini nazorat qiladilar. Agar o'yinda 2 ta chiziq hakami ishtirok etsa, ular maydon burchaklaridan 1–2 m uzoqlikda bir-biriga diagonal holatda joylashadilar. Ular yon va orqa chiziqlarni o'z tomonlaridan nazorat qiladilar. Chiziq hakamlari qo'llaridagi bayroqchalarni harakatlantirib, quyidagilarni ifodalaydilar: to'p maydonga yoki chiziq ustiga tushsa, bayroqni pastga (maydonni ko'rsatib) tushiradilar; to'p maydon tashqarisiga tushsa yoki chegaralovchi antenna tashqarisidan o'tsa, bayroqni yuqoriga ko'taradilar.

Voleybol qoidalarining barchasini ushbu kitobda yoritish mumkin emas, lekin biz eng asosiy holatlar ustidagina to'xtab o'tdik. Yuqoridagi materialni o'zlashtirishda "Voleybolning rasmiy qoidalari" qo'llanmasidan foydalanish zarur bo'ladi.

Voleybol bo'yicha musobaqalar o'quv-mashg'ulot ishlarining asosiy qismidir. Ular mashg'ulotlardagi jismoniy, texnik, taktik va psixologik tayyorgarlik samarasini ko'rsatib beruvchi yakuniy ko'rsatkich bo'lib ham hisoblanadi. Musobaqalar tasdiqlangan taqvimiy reja asosida o'tkaziladi.

Sport musobaqalari sportchini tarbiyalashda katta o'rin tutadi. Voleybol bo'yicha musobaqalar oldiga qo'ygan vazifalariga ko'ra quyidagi turkumlarga bo'linadi: chempionatlar, kuboklar, saralash va yordamchi musobaqalar (tayyorlov, nazorat va boshqalar).

Chempionat va kubok musobaqalari – eng asosiy musobaqalar bo'lib. bu musobaqalarda eng kuchli jamoalar aniqlanadi. Bu musobaqalar ko'lamli turlicha bo'ladi: jahon, qit'a, mamlakat, viloyat; shahar miqyosidagi va boshqalar.

Saralash musobaqalari o'z maqsadi va vazifasiga ko'ra asosiy musobaqalarning keying bosqichiga chiqish yoki malakali o'yinchilarni ma'lum bir jamoa tarkibiga qabul qilishni nazarda tutadi.

Yordamchi musobaqalar tarkibiga quyidagilarni kirgizish mumkin:

- ko'rgazmali musobaqalar voleybolni ommaviylashtirish va targ'ib qilish maqsadida tashkil etiladi. Ular ommaviy sport bayramlarida, o'quv yurtlarida, tashkilot va korxonalarda o'tkaziladi.

- qisqartirilgan musobaqalar (blits turnirlar) g'olibni aniqlash uchun qisqartirilgan partiyalar bilan o'tkaziladi. Bunday musobaqalar bayram kunlarida, sport mavsumlarining ochilishida tashkil qilinadi.

- tasnif musobaqalari – sport tayyorgarligi darajasini aniqlash va sport tasniflarini (razryadlar) berish maqsadida tashkil qilinadi.

- tenglashtiruvchi musobaqalarning asosiy vazifasi kuchli raqib jamoasi bilan uchrashishga imkon berish yo'li bilan kichik tasnifdagi sportchilarning o'sishini rag'batlantirishdan iborat.

- nazorat va tayyorlov musobaqalari jamoa va alohida o'yinchilarning oldindagi rasmiy musobaqalarga tayyorgarlik holatini aniqlash maqsadida o'tkaziladi.

Mashg'ulot jarayonida tayyorlov va nazorat musobaqalari katta o'rinni egallaydi.

Yordamchi musobaqalar asosan tayyorlov va musobaqa davrlarining yarmida rejalashtiriladi. Tanlov va asosiy musobaqalar ko'pincha bir yilda 2-3 marotaba o'tkaziladi. Turli xil musobaqalarning ahamiyati va o'rni ko'p yillik tayyorgarlik bosqichiga bog'liq bo'ladi.

Shunday qilib, boshlang'ich bosqichlarda faqat tayyorlov va nazorat musobaqalari rejalashtiriladi va o'tkaziladi.

Sportchilar malakasining o'sib borishga qarab, keyingi ko'p yillik tayyorgarlik bosqichida musobaqalar soni ortib boradi, musobaqa davriga tanlov va asosiy musobaqalar kiritiladi. Musobaqalar sportchining tayyorgarlik darajasining asosiy nazorat shakli bo'libgina qolmay, balki sport mahoratini takomillashtirishning zarur omilidir.

Musobaqalarni rejalashtirganda tayyorgarlikning o'ziga xos xususiyatlariga alohida e'tibor qaratish lozim. Birinchidan, musobaqalar shunday tanlanishi kerakki, ularning yo'nalishi, qiyinchilik darajasi ko'p yillik tayyorgarlikning tuzilishi, vazifasi bilan qat'iy mos kelsin. Ikkinchidan, agar sportchi uni o'zining jismoniy, texnik-taktik va psixologik qobiliyatiga qo'yilgan vazifalarni yecha oladigan bo'lsa, musobaqalarga jalb qilsin. Uchinchidan, musobaqa va mashg'ulot amaliyotini rejalashtirish kerak, ayniqsa, tayyorgarlik jarayoni samarali amalga oshishi va sportchi tanlov hamda asosiy musobaqalarda o'z imkoniyatini ochib berishi zarur. To'rtinchidan, musobaqalar dasturi va qatnashuvchilar tarkibi kuchli raqobat muhitini ta'minlashi kerak.

3.5. O'yinning mohiyati va mazmuni

Voleybol maxsus maydonchaning o'rtasidan to'r bilan ajratilgan qismlarida 2-jamoaning to'p vositasida amalga oshiradigan musobaqalashuvidan iborat sport o'yinidir.

O'yinning maqsadi – to'pni to'r ustidan raqib mandonchasiga tushirish va radibni aynan shunday harakatiga yo'l qo'ymaslikdan iborat. Bunda jamoa to'p bilan 3 marta o'ynash huquqiga ega (to'siq qo'yishda to'pbilan 1 marta o'ynash – bu 4 - chi imkoniyat).

O'yinto'pni o'yinga kiritish bilan boshlanadi: to'p kirituvchi o'yinchi zarb bilan to'pni to'r ustidan raqib tomonga yo'naltiradi. O'yin to'p maydon chiziqlari chegarasidan chiqib yerga tushguncha yoki jamoa o'yinchisi xatoga yo'l qo'ygunga qadar davom etadi.

Voleybolda har bir o'yin vaziyatining natijasi, to'p qaysi tomondan kiritilganligidan qat'iy nazar, ochko bilan tugallanadi.

IV BO'LIM. O'YIN. INSHOOTLAR VA USKUNALAR

4.1. O'yin maydoni (Sxema 1.)

O'yin maydoni o'yin maydonchasi va bo'sh (maydon) zonadan iborat. U to'g'ri burchak va simmetrik shaklda bo'lishi shart (S.1. 4.1.1)

4.1.1. O'lchamlari

Bo'sh zona o'lchamlari maydonchani yon chiziqlaridan 3 - 5 m, (Orqa chiziqlaridan 5-8 m. Maydon yuzasidan tepaga qarab bo'shliq - kamida 12,5 m bo'lishi shart.

Bo'sh zona va maydon usti bo'shlig'ining eng kam o'lchamlari musobaqa Nizomida qayd etilishi mumkin (S.1).

4.1.2. O'yin maydoni yuzasi

4.1.2.1. O'yin maydonining yuzasi tekis, gorizontaal va bir xil bo'lishi hamda o'yinchilar uchun hechqanday jaroxat olish xavfini tug'dirmasligi lozim. Notekis va sirpanchiq yuzali maydonda o'ynash man etiladi.

FIVBning Jahon miqyosidagi musobaqalarida o'yin maydonining yuzasi faqat yog'och yoki sintetik qoplamalardan iborat bo'lishi shart. Har qanday qoplama FIVB tomonidan tasdiqlanishi lozim.

4.1.2.2. Zallarda o'yin maydonlarining yuzasi ochiq tiniq rangda bo'lishi kerak.

FIVBning Jahon miqyosidagi musobaqalarida chegaralovchi chiziqlar rangi faqat oq rangda bo'lishi shart. O'yin maydoni va uning atrofidagi bo'shliq zona ranglari bir - biridan farq qilishi zarur (4.1.1., 4.1.3).

4.1.2.3. Ochiq maydonchalarda drenajni e'taborga olgan holda har 1 metr maydon yuzasiga 5 mm qiyalik ruxsat etiladi. Maydon chiziqlarining qattiq jismlardan iborat bo'lishi ta'qiqlanadi. (4.1.3).

4.1.3. Maydoncha chiziqlari.

4.1.3.1. Barcha chiziqlarning kengligi 5 sm. Chiziqlar rangi bo'yicha "ochiq" tiniq va maydoncha yuzasi rangidan hamda "begona" chiziqlardan keskin farq qilishi lozim (4.1.2.2., S.1).

4.1.3.2. Chegaralovchi chiziqlar

O'yin maydonchasini ikkita yon va ikkita orqa chiziqlar chegaralaydi. Mazkur chiziqlar maydoncha o'lchamlariga birikadi (4.1.1.).

4.1.3.3. O'rta chiziq

O'rta chiziq o'ym maydonini har biri 9x9 m o'lchamga teng bo'lgan ikki maydonchaga ajratib turadi. Bu chiziq o'rtasidan maydonning ikki yon chiziqlarini tutashtiradi (S.1).

4.1.3.4. Hujum chizig'i

Har bir maydonchanning hujum chizig'i o'rta chiziqdan 3 m oraliqda bo'lib, 5 sm oraliqda 5 ta 15 sm kesilgan chiziqlar bilan yon chiziqlar tashqarisiga davom ettirilgan bo'ladi (4.1.3.3, 4.2.1, S.1)

FIVBning Jahon miqyosidagi musobaqalarda hujum zonasi chiziqlari yon chiziqlardan umumiy uzunligi 1,75 m bo'lgan, 5 sm kenglikda 20 sm oraliq bilan har biri 15 sm bo'lgan bo'lak - bo'lak chiziqlar bilan davom ettirilgan bo'lishi kerak.

4.2. Zonalar va joylar

4.2.1. Oldingi zona

Har bir maydonchanning oldingi zonolari o'rta chiziqdan 3 m oralig'ida paralel (o'rta chiziqqa nisbatan) chiziq bilan chegaralangan bo'lib, ikki yon chiziqlar bilan tutashtirilgan bo'ladi (chiziqlar kengligi zona o'lchamini o'ziga biriktiradi) (4.1.1, 4.1.3.2).

Oldingi zona yon chiziqlar ortidan bo'sh zona oxirigacha belgilanadi (4.1.1, 4.1.3.2).

4.2.2. To'p kiritish zonasi.

To'p kiritish zonasi - bu 9 m o'lchamga teng orqa chiziqning orqa qismidir.

To'p kiritish zonasi ikki yon chiziqning davomi shaklida 20 sm oraliqda har biri 15 sm bo'lgan bo'lak - bo'lak chiziqlar bilan maydonning orqa bo'shlig'iga qarab chiziladi. Bu chiziqlar to'p kiritish zonasini o'z ichiga biriktiradi (4.1.3.2 va S.2).

To'p kiritish zonasi orqa tomonga bo'sh zona oxirigacha davom etadi (4.1.1).

4.2.3. O'yinchi almashtirish zonasi

O'yinchi almashtirish zonasi - bu hakam - kotib stoli oldidagi hujum chizig'i bilan yon chiziqning tutashgan joyni o'z ichiga oladi (4.1.3.4, S.1).

4.2.4. Либоро ўрнини босиш ҳудуди.

Либоро ўрнини босиш ҳудуди - у командалар ўтирган томонда эркин ҳудуднинг эркин қисми бўлиб, ҳужум чизиги давоми билан чекланган бўлиб, юзадаги чизиккача давом этади.

4.2.5. Razminka uchun joy

FIVBning Jahon miqyosidagi musobaqalarida razminka o'tkaziladigan joyga jamoalar o'rindiqlari tomonidan maydoncha orqasidagi bo'shliqdan tashqari burchakda 3 x 3 m o'lchamga ega joy ajratiladi (S.1, S.2).

4.2.6. Maydondan chiqarilgan o'yinchilar uchun joy

Bunday o'yinchilar uchun orqa chiziq ortidagi bo'sh zonaga 2 ta stul joylashtiriladi. Bu joy 5 sm kenglikdagi qizil chiziq bilan chegaralanishi mumkin (S.1).

4.3. Harorat

Harorat 10°S dan kam bo'lishi mumkin emas (50 grad. F).

FIVBning Jahon «miqyosidagi musobaqalarida eng yuqori harorat 25°S dan ortiq bo'llishi mumkin emas (77 grad. F) va eng kam harorat 16°S bo'lishi lozim (61 grad. F).

4.4. Yorug'lik

4.4.1. FIVBning Jahon miqyosidagi musobaqalarida o'yin maydonining yorug'ligi 1000 – 1500 lyuksdan kam bo'lishi mumkin emas (o'yin maydonidan 1 m balandlikda o'lchanganda).

4.4.2. Yorug'lik. O'yin maydonning yorug'ligi maydoncha yuzasidan 1 m oraliqdan boshlab o'lchanadi va 500 lyuksdan kam bo'lishi mumkin emas.

4.5. To'r va ustunlar

4.5.1. To'r balandligi

4.5.1.1. To'r o'rta chiziq ustida vertical joylashtirilishi kerak. To'rning yuqori chegarasi maydon yuzasidan erkaklar uchun 2,43 m va ayollar uchun 2,24 m. Balandlikda o'rnatilishi lozim (4.1.3.3).

Bolalar musobaqalari uchun

11—12 yosh 13—14 yosh 15 - 16yosh 17-18 yosh

<i>O'g'il bolalar</i>	220 sm	230 sm	240 sm	243 sm
<i>Qiz bolalar</i>	200 sm	210 sm	220 sm	224 sm

4.5.1.2. To'ring balandligi o'yin maydonining o'rtasidan o'lchanadi.

To'rnı yon chiziqlar ustidan o'lchangan balandligi belgilangan balandlikdan 2 sm dan ortiq bo'lmasligi kerak (4.1.1, 4.1.3., va 4.5.1.1).

4.5.2. To'ring tuzilishi

To'ring kengligi 1 metr va uzunligi 9,5 metr bo'lib, 10 x 10 sm kvadrat shaklida qora rangda to'qilgan bo'lishi kerak (S.3).

To'ring yuqori qismi 5 sm kenglikda gorizontal joylashgan ikki qavat oq lenta bilan tiqilgan bo'lishi kerak.

Lenta uchlari teshik bo'lib, orasidan shnur - tros o'tkazilib, tarang tortishi uchun ustunlarga maxsus taranglashtiruvchi moslamalar bilan maxkamlanadi.

To'ring pastki qismidan ham gorizontal shnur ustunlarga tarang tortiladi.

4.5.3. Chegaralovchi lentalar

To'ring ikki tomonidan ikki yon chiziqlar ustidan vertikal joylashtirilgan lentalar chegaralovchi lentalar deb ataladi.

Lentalar kengligi 5 sm va uzunligi 1 m bo'lib, ular to'r (o'lchami) tarkibiga kiradi (4.1.3.2, S.3)

4.6. Antennalar

Antenna diametri 10 mm, uzunliga 1,8 m naychadan iborat bo'lib, qattiq egiluvchan materialdan tayyorlangan bo'ladi.

To'ring ikki tomonidan joylashtirilgan chegaralovchi lentalar bilan bir yo'nalishda ikki antenna vertikal shaklda joylashtiriladi (2.3, S.3).

Har bir antenning to'rnı yuqori qismidan 80 sm chiqib turadi va ular 10 sm kenglikda qizil – oq ranglarga bo'yalgan bo'ladi. Mazkur antennalar maydon va to'r o'lchamlari tarkibining chegaralovchi belgisini anglatadi (S.3, 4.5.3).

4.7. Ustunlar

4.7.1. To'r tortiladigan ustunlar yon chiziqlardan 0,5 - 1,0 m oraliqda o'rnatiladi (3-sxema). Ustunlarning balandligi 2,55 m bo'lib, ularning balandlikni o'zgartirishga moslashtirilganligi maqsadga muvofiq (S.3).

FIVBning rasmiy musobaqalarida to'rni tortib to'ruvchi ustunlar yon chiziq ortidan 1 m oraliqda o'rnatiladi (agar FIVBni o'zga ko'rsatmasi bo'lmasa).

4.7.2. Ustunlar – yumaloq va tekis shaklda bo'lib, o'yinchilarga xavf tug'diruvchi moslamalardan holi bo'lishi kerak. Ular maydon yuzasiga tortuvchi va taranglashtiruvchi moslamalarsiz O'rnatilishi darkor.

4.8. Qo'shimcha uskunalar

Barcha qo'shimcha uskunalar FIVB reglamenti asosida belgilanadi.

4.9. To'p

4.9.1. To'p standartlari

To'p elastik yoki sintetik charmdan ishlangan va ichki qismida rezina kameradan iborat yumaloq shaklga ega bo'lishi lozim. Uni rangi «ochiq» bir xil yoki turli rangda bo'lishi mumkin. Uning aylanasi 65-67 sm, og'irligi 260 - 280 g, ichki bosimi 0,30 dan 0,325 kg/kv. sm (294,3 dan 318,82 mba yoki gPa) gacha bo'lishi lozim.

4.9.2. To'plarining bir xilligi

Musobaqada qo'llaniladigan barcha to'plar aylanasi, og'irligi, ichki bosimi, rangi va tipi bo'yicha bir xil standartga mos bo'lishi shart (4.9.1).

FIVBning jahon, kontinental va milliy musobaqalari (chempionatlari) FIVB tasdiqlagan to'plar bilan o'tkazilishi kerak (agar FIVB bilan o'zga shart kelishilmagan bo'lsa).

4.9.3. Beshta to'pdan foydalanish

Barcha rasmiy musobaqalarda beshta to'pdan foydalaniladi. To'p kiritayotgan o'yinchilarni to'p bilan ta'minlab beruvchi 6 kishi maydon atrofida joylashadi (S.10).

V BO'LIM. MUSOBAQA ISHTIROKCHILARI

1-QISM ISHTIROKCHILAR

5.1. Jamoalar

5.1.1. Jamoa tarkibi

5.1.1.1. Jamoa tarkibi ko'pi bilan 14 o'yinchidan, bitta murabbiy, uning 2 yordamchisi, bitta massajist va bitta shifokordan iborat. O'yinchilardan biri jamoa sardori (kapitan) bo'lib, u musobaqa qaydnomasida belgilanishi kerak (5.1.6.2, 5.1.6.3).

FIVBning Jahon miqyosidagi musobaqalarida jamoa shifokori o'yin vaqtida jamoa o'rindiqlaridan joy olishi uchun oldindan FIVBda akkreditatsiya qilinishi shart.

5.1.1.2. O'yinchilardan biri jamoa sardori bo'lishi kerak va u o'yin bayonnomasida qayd etilishi lozim. Libero sardor bo'lishi mumkin emas (5.1.6.1.).

5.1.1.3. Musobaqada faqat musobaqa qaydnomasida ismi – sharifi zikr etilgan o'yinchilar ishtirok etishlari mumkin. Murabbiy va jamoa sardori musobaqa qaydnomalariga imzo chekkanlaridan so'ng bu qaydnomaga boshqa o'yinchilarning kiritilishi taqiqlanadi (5.1.6.1.1).

5.1.2. Jamoaning joylashishi

5.1.2.1. O'yinda ishtirok etmaydigan o'yinchilar maxsus ajratilgan O'rindiqlarda o'tirishi yoki razminkaga ajratilgan joyda bo'lishi kerak. Murabbiy o'yin davomida yon chiziq bo'ylab o'yinga halaqit bermasdan harakat qilishi yoki belgilangan o'rinda o'tarishi mumkin (4.2.5, 5.1.6.2.3).

Jamoalar o'rindiqlari hakam – kotib yonidagi bo'shliqda joylashgan bo'ladi (S.2).

5.1.2.2. O'yin vaqtida o'rindiqlarda faqat jamoa a'zolari -o'tirishi mumkin. Razminkada ham faqat ular ishtirok etishi darkor (5.1.1, 5.4).

5.1.2.3. O'yinda ishtirok etmayotgan uyinchilar to'psiz quyidagi tartibda razminka qilishlari mumkin:

5.1.2.3.1. O'ym vaqtida: razminkaga ajratilgan joyda (4.2.5, S.2)

5.1.2.3.2. Tanaffus vaqtlarida va texnik tanaffus davomida, orqa chiziqlar ortidagi bo'shliqda.

5.1.2.4. Partiyalar oralig'idagi tanaffuslarda o'yinchilar bo'sh zonada to'p bilan razminka qilishlari mumkin (S. 2).

5.1.3. O'yin kiyimi.

O'yinchilarni o'yin kiyimi futbolka, trusik paypoq va sport poyafzalidan iborat (5.1.1.).

5.1.3.1. Futbolka, trusik va paypoqlar jamoaning barcha o'yinchilarida («libero» o'yinchisi bundan istisno) bir xil shakl va rangga ega bo'lib, toza bo'lishi lozim (4.1, 8.2).

5.1.3.2. Poyafzal yumshoq, yengil bo'lib, poshnasiz, tagi rezina yoki charm materialdan bo'lishi kerak.

FIVBning Jahon miqyosidagi kattalar o'rtasida o'tkaziladigan musobaqalarida jamoaning sport poyafzali bir xil rangda lekin savdo markasi, rangi va dizayni farq qilishi mumkin.

5.1.3.3. O'yinchilarning futbolkalari 1dan20 gacha raqamlanishi lozim.

5.1.3.3.1. Raqam futbolkaning ko'krak qismi o'rtasida va orqasida joylashishi kerak.

Raqamlarning rangi va tiniqligi futbolka rangi va tiniqligidan keskin farq qilib turishi lozim.

5.1.3.3.2. Ko'krakdagi raqam balandligi kamida 15 sm, oraliqda raqam 20 sm bo'lishi shart. Raqam chizig'ining kengligi 2 sm bo'lishi kerak.

FIVBning rasmiy musobaqalarida o'yinchining raqami uning trusigini o'ng tomonida qayd etilishi kerak. Bu raqam chizig'ining kengligi 1 sm va balandligi 4 – 6 sm bo'lishi lozim.

5.1.3.3.3. Jamoa sardori futbolkasining ko'krak qismidagi raqami ustida gorizontal joylashigan 8x2 smli chiziq bo'lishi lozim.

5.1.3.3.4. Jamoa futbolkalarida faqat qoidaning bandlarida ko'rsatilgan rasmiy raqamlar bo'lishi shart va ular turli rangda bo'lishi mumkin emas. («Libero» o'yinchisi futbolkasning rangi bundan mustasno) (8.2).

5.1.4. O'yin kiyimlarini o'zgartirish

Birinchi liakam ruxsat berishi mumkin:

5.1.4.1. To'pni o'yinga kiritishga;

5.1.4.2. Partiyalar oralig'ida yoki o'yinchi almashtirilgan paytda ham kiyimlarni o'zgartirishga, agar o'zgartirilgan kiyim oldingisidan rangi, shakli, raqami bilan farq qilmasa (5.1.3.);

5.1.4.3. Ob-havo sovuq bo'lganda mashg'ulot kostyumlarida o'ynashga, agar ushbu kostyumlar rangi, shakli bir xil bo'lsa ("Libero" bundan istisno) va qoida bo'yicha raqamlangan bo'lsa (5.1.3.3.).

5.1.5. Taqiqlangan buyumlar.

5.1.5.1. O'yin davomida sportchilar o'zlariga sun'iy yordam beruvchi yoki jarohat etkazuvchi buyumlardan xoli bo'lishlari shart.

5.1.5.2. O'yinchilar mas'uliyatni o'zlariga olgan holda ko'zoynak taqishiari mumkin.

5.1.6. Jamoa rahbarlari

Jamoa sardori va murabbiy o'z o'yinchilari xulqi hamda intizomiga to'liq; javobgardirlar.

5.1.6.1. Sardor.

5.1.6.1.1. O'yin oldidan jamoa sardori musobaqa qaydnomasiga imzo chekadi va o'z jamoasi tarkibini hakamga ma'lum qiladi (10.5.2.).

5.1.6.1.2. O'yin davomida jamoa sardori o'yinda sardor sifatida harakat qiladi. Agar sardor asosiy tarkibda o'yinga tushmasa, o'zi yoki murabbiy boshqa o'ynaydigan o'yimchini sardor etib tayinlaydi.

O'ynovchi sardor o'z vazifasini asosiy sardor o'yinga kirishguncha yoki partiya oxirigacha bajaradi.

To'p o'yindan tashqari holatda o'ynovchi sardor quyidagi vazifalarda hakamga murojaat qilishi mumkin (7.2):

5.1.6.1.2.1. Qoidalar amalini to'g'ri qo'llash masalasi bo'yicha surishtirish yoki jamoadoshlari savollari va iltimoslarini yetkazish. Agar o'ynovchi sardorni hakam qarori qanoatlantirmasa, u darhol bu haqda o'z noroziligini bildirishi darkor. Shuning asosida u o'yindan so'ng rasmiy norozilik varaqasini toptirishga zamin yaratadi (10.3.2.4).

5.1.6.1.2.2. Ruxsat so'rash:

- a) O'yin kiyimini o'zgartirish (5.1.3) 5.1.4.2.);
- b) Jamoalar o'yinchilari joylashuvini tekshirib ko'rish (7.4);
- c) Maydoncha yuzasi, to'r, to'p va xokozalarni tekshirib ko'rish

uchun ruxsat olish;

5.1.6.1.2.3. O'yinchi almashtirish yoki tanaffuslar olishga ruxsat so'rash (5.10).

5.1.6.1.3. Jamoa sardori o'yin tugagandan so'ng:

5.1.6.1.3.1. Hakamlarga tashakkur bildirishi va o'yin qaydnomasiga imzo chekishi;

5.1.6.1.3.2. Agar u (yoki vaqtincha sardor) oldindagi 1-hakamga o'z noroziligini bildirgan bo'lsa, bu norozilik qaydnomada rasmiy norozilik sifatida tasdiqlanishi va yozilishi mumkin.

5.1.6.2. Murabbiy

5.1.6.2.1. Murabbiy butun o'yin davomida maydonchadan tashqari joyda turgan xolda o'z jamoasi o'yiniga raxbarlik qiladi. U jamoani o'ynovchi tarkibini, o'yinchilarni maydonchada joylashish tartibini belgilaydi, o'yinchilarni almashtirish va tanaffuslar olish jarayonini boshqaradi. Ushbu masalalarni u 2-hakam orqali xal etishi lozim (5.1.2.).

5.1.6.2.2. O'yindan oldin murabbiy qaydnomada o'z o'yinchilalarining asosiy tarkibini belgilaydi yoki ko'zdan kechiradi, raqamlarini tasdiqlaydi. So'ngra imzo chekadi (5.1.6.2.).

5.1.6.2.3. Murabbiy o'yin vaqtida:

5.1.6.2.3.1. Har bir partiyadan avval hakam - kotib yoki 2-hakam taqdim etgan o'yinchilarning joylashish kartochkasiga o'z jamoasi-ning asosiy o'yinchilari raqamlarini qayd etib, imzo chekib berishi kerak (5.5.2);

5.1.6.2.3.2. O'z jamoasi o'rindig'ida kotib - hakamga yaqin o'tiradi, vaqti-vaqti bilan bu joyni tark etib turishi mumkin (5.1.2);

5.1.6.2.3.3. Tanaffus yoki o'yinchi almashtirish haqida murojaat qilish mumkin (7.2, 7.4.1.);

5.1.6.2.3.4. O'yinga halaqit bermasdan zaxiradagi o'yinchilar va maydondagi o'ynichilarga ko'rsatma berishi mumkin.

5.1.6.3. Murabbiy yordamchisi

5.1.6.3.1. Murabbiy yordamchisi o'yin jarayoniga aralashmasdan o'rindiqla o'tirishi lozim.

5.1.6.3.2. Agar murabbiy o'z jamoasini tark etishi kerak bo'lib qolsa, unda yordamchi murabbiy jamoa sardori iltimosi va 1- hakam roziligiga ko'ra asosiy murabbiy vazifalarini bajaradi (5.1.6.1.2).

2 - QISM

O'YIN JARAYONI

5.2. Ochko olish, partiya va o'yinda g'alaba qozonish

5.2.1. Ochko olish

5.2.1.1. Jamoani ochko to'plashi:

5.2.1.1.1. To'p raqib maydoni yuzasiga tushganda (6.3.6.7.1.);

5.2.1.2. Raqib jamoa xatoga yo'l qo'yganda (5.2.1.2);

5.2.1.1.3. Raqib jamoa "tanbeh" olganda (7.7.2.3).

5.2.1.2. Xato

O'yin qoidasiga zid bo'lgan har bir harakat hakamlar tomonidan o'yin xatosi deb qayd etiladi:

5.2.1.2.1. Agar ikki yoki undan ko'p ketma - ket xatolar sodir etilsa, e'tiborga faqat birinchi xato olinadi;

5.2.1.2.2. Agar ikki yoki undan ko'p ketma - ket xatolar bir vaqtning o'zida raqiblar tomonidan sodir etilsa, bu ikki yoqlama xato hisoblanadi va to'p qayta o'ynaladi.

5.2.2. O'ynalgan to'pini yutish

Xatolarning qiymati o'yin epizodini yutish yoki yutqazish bilan aniqlanadi. To'pni o'yinga kiritish uchun zarba berilgandan toki to'p o'yindan chiqqanga qadar "o'ynalgan to'p" yoki "to'p o'yinda" deb hisoblanadi.

5.2.2.1. Agar A jamoa to'p kiritsa, B jamoa xatoga yo'l qo'ysa, A jamoaga ochko beriladi va u to'p kiritishni davom ettiraveradi;

5.2.2.2. Agar A jamoa xatoga yo'l qo'ysa, B jamoaga ochko beriladi va u to'p kiritish huquqini oladi.

5.2.3. Partiyani yutish.

5.2.3.1. Har bir partizda (V partiyadan tashqari) jamoalarning biri birinchi bo'lib 2 ochko farqi bilan 25 ochko to'plasa, shu jamoa

partiyada g'olib deb topiladi. Agar hisob teng: 24:24 bo'lsa o'yin jamoalaridan biri 2 ochko farqi bilan yutmaguncha davom etaveradi.

5.2.3.2. O'yin yutug'i

5.2.3.3. Uch partiyani yutgan jamoa o'yin g'olihi deb belgilanadi.

5.2.3.4. Agar umumiy hisob 2:2 bo'lib qolsa, hal qiluvchi (V - partiya) partiya 15 ochkogacha 2 ochko uctunligida o'ynaladi.

5.2.4. Tarkibi to'liq bo'lmagan jamoa va o'yinga kelmaslik.

5.2.4.1. Agar jamoa rejalashtirgan o'yindan vos kechsa, unda u o'yinga kelmadi, deb e'lon qilinadi va unga 0-3 hisobida mag'lubiyat yoziladi, har bir partiya esa 0-25 hisobi bilan qayd etiladi (5.2, 3.1).

5.2.4.2. Agar jamoa uzurli sababsiz maydonga belgilangan vaqtda chiqmasa, 6.4.1. qoidasidagi holat qaytariladi.

5.2.4.3. Partiyada yoki o'yinda jamoaning tarkibi to'liq bo'lmasa, u partiya yoki o'yinni yutqazgan bo'ladi. Raqib jamoaga partiyada yoki o'yinda g'alaba ochkolari yoziladi. To'liqsiz jamoa o'z ochkolarini saqlab qoladi (5.2.3., 5.2.3.1.).

5.3. O'yinning tuzilishi

5.3.1. Qur'a tashlash

O'yin oldidan birinchi hakam birinchi partiyada qaysi bir jamoaga birinchi to'p qaytarish yoki maydoncha tomonini aniqlash bo'yicha qur'a tashlaydi (6.8.1.1.).

Agar so'ngi hal qiluvchi partiya bo'lsa, Qur'a qayta tashlanadi (5.2.3.1.).

5.3.1.1. Qur'a jamoalar sardorlari ishtirokida tashlanadi (5.1, 6.1)

5.3.1.2. Qur'a tashlash bo'yicha g'olib bo'lgan sardor o'z ixtiyoriga ko'ra to'p kiritish, to'pni qabul qilish yoki maydoncha tomonga tashlash huquqiga ega (6.8.1.1.).

5.4. O'yinchini tayyorgarligi (razminka)

5.4.1. Agar jamoalar uchun oldindan o'zga maydonchada razminka qilish imkoniyati yaratilgan bo'lsa, unda to'rdan oshirib razminka qilish vaqti 3 daqiqa muddatga beriladi. Aks holda ushbu razminka uchun 5 daqiqa beriladi.

5.4.2. Agar ikki: jamoa sardorlari keliashgan xolda -to'rdan oshirib razminka o'tkazmoqchi bo'lsa, unda jamoalarga 6 yoki 10 daqiqa vaqt berilishi mumkin.

5.5. Maydonda jamoaning joylashishi (Sxema 9.)

5.5.1. O'yinda har bir jamoadan faqat 6 o'yinchi ishtirok etadi (5.24.3).

Jamoaning dastlabki joylashishi o'yinchilarning joy almashish tartibini belgilaydi. Ushbu tartib butun partiya davomida saqlanishi lozim (5.6.)

5.5.2. Har bir partiya oldindan trener o'yinchilarning maydonchada joylashish tartabini kartochkaga yozib va imzo qo'yib, ikkinchi hakamga yoki kotib-hakamga taqdim etishi lozim (5.1.6.2.3.1.).

5.5.3. Dastlabki joylashishda o'rin ololmagan o'yinchilar, shu partiyaning zahiradagi o'yinchilari hisoblanadi ("Libero"dan tashqari).

5.5.4. Joylashish kartochkasi taqdim etilgandan so'ng ushbu kartochkaga o'zgartirish kiritish mumkin emas. Lekin o'yinchi rasmiy almashtirilishi mumkin.

5.5.5. O'yinda joylashish tartibi joylashishi kartochkasida ko'rsatilgan raqamlarga to'g'ri kelmasligi.

5.5.5.1. Agar kartochkada qayd etilgan o'yinchilar o'rniga boshqa o'yinchi kirib qolsa, joylashish kartochkada ko'rsatilgandek to'g'irlab qo'yilishi lozim. Buning uchun jazo qo'llanilmaydi.

5.5.5.2. Agar kartochkada ko'rsatilgan joylashish tartibi o'zgacha bo'lsa, o'yinchilar kartochkada qayd etilgandek joylashtirilishi lozim. Buning uchun ham jazo qo'llanilmaydi.

5.5.5.3. Agar murabbiy noto'g'ri joylashgan o'yinchini maydonda qoldirmoqchi bo'lsa, unda u o'yinchi almashtirishni so'rashi va bu bayonnomada qayd etilishi lozim.

5.6. To'p kiritish vaqtida o'yinchilarning joy almashishi

To'p kiritish vaqtida o'yinchilar o'z maydonchalari va zonalari chegarasida joylashgan bo'lishlari kerak (to'p kirituvchi o'yinchi bundan istisno) (5.8.1. 6.1.).

5.6.1. O'yinchilarning joylashishi quyidagi tartib raqamlari bilan ifodalanadi:

5.6.2. To'r bo'ylab turgan uch o'yinchi – oldi chiziq o'yinchilari – 4- 3 – va 2 – zonalarda joylashadi, qolgan uch o'yinchi – orqa chiziq o'yinchilari – 5 – 6 – va 1 – zonalarda joylashadi.

5.6.2. O'yinchilarni to'g'ri joylashishi:

5.6.2.1. Har bir orqa chiziq o'yinchisi oldingi chiziq o'yinchilaridan orqada joylashishi kerak.

Oldingi va orqa chiziq o'yinchilari Qoidada qayd etilganidek gorizontall ravishda - joylashishi kerak.

5.6.3. O'yinchilarning to'g'ri joylashishi ular oyoqlarining maydon yuzasida joylashish holatiga qarab aniqlanadi va nazorat qilinadi.

5.6.3.1. Har bir oldingi chiziq o'yinchisi oyoqlari orqa o'yinchilari oyoqlariga nisbatan o'rta chiziqqa yaqin joylashishi lozim (4.1.3.3.).

5.6.3.2. Har bir o'ng qanot (chap qanot) o'yinchisi oyoqlari markaziy o'yinchi oyoqlariga nisbatan o'ng (chap) qanotchizig'iga yaqin joylashishi lozim (4.1.3.2.).

5.6.4. To'p o'yinga kiritilgandan so'ng o'yinchilar maydonchani istalgan joyida yoki bo'sh zonada harakatlanishlari mumkin.

5.7. Joylashishda xatoga yo'l qo'yish:

5.7.1. To'p kiritilayotgan vaqtda biror o'yinchi noto'g'ri joylashgan bo'lsa, joylashish xato deb topiladi (5.5.5.6).

5.7.2. To'p kiritayotgan o'yinchining xatosi joylashish xatosidan ustun turadi.

5.7.3. To'pni o'yinga kiritgandan so'ng to'p xatolikka uchrasa (to'rga tegib qarshi maydonga o'tmasa, maydon chegarasidan chiqib ketsa (13.7.2) bu xolda joylashish xatosi hisobga olinadi.

5.7.4. Joylashish xatosi quyidagi oqibatlariga olib keladi:

5.7.4.1. Jamoa to'p kiritishdan maxrum bo'ladi.

5.7.4.2. O'yinchilar o'zlarining to'g'ri joylashishini tiklaydilar.

5.8. Joy almashish.

5.8.1. To'p kiritish tartibi va o'yinchilarning to'g'ri joylashishi bilan belgilanadigan hamda nazorat qilinadigan joy almashish tartibi partiyaning oxirigacha saqlanishi shart (5.5.1, 5.6.1.).

5.8.2. To'p qabul qiluvchi jamoa to'p kiritish huquqiga ega bo'lganda, uning o'yinchilari soat strelkasi yo'nalishi bo'yicha navbatdagi zonalarga o'tib, joy almashadi: ya'ni 2 - zona o'yinchisi 1 – zonaga, 1 – zona – 6 – zonaga, 6 – zona – 5 – zonaga va hokazo (6.8.1.1).

5.9. Joy almashishda xatoga yo'l qo'yish

5.9.1.1. To'p kiritish Qoidaning 7.6.1. – bandiga muvofiq ijro etilmagan holda, joy almashishda xatoga yo'l qo'yilgan bo'ladi. Bu quyidagi oqibatlarga olib keladi (5.8.1, 7.6.1.):

5.9.1.2. Jamoa to'p kiritishi huquqidan maxrum bo'ladi (6.1.3).

5.9.1.3. Almashishda yo'l qo'yilgan xato to'g'rilanadi (7.6.1).

5.9.1.2. Kotib – hakam almashishda qachon xatoga yo'l qo'yilganligini aniqlashi va shu vaqt ichida to'plangan barcha ochkolarni bekor qilishi lozim. Raqib ochkolari saqlanib qoladi.

Agar xatoga qachon yo'l qo'yilganligini aniqlash imkoni bo'lmasa, ochkolar bekor qilinmaydi. Yagona jazo – to'p kiritish huquqidan maxrum qilish.

5.10. O'yinchini almashtirish

Almashtirish – bu muayyan zonadagi o'yinchining maydonni tark etishi va uning o'rnini boshqa o'yinchi egallashdir. Almashtirish hakamning ruxsati asosida amalga oshiriladi. Bir o'yinchini ikkinchi o'yinchi o'rniga tushishi kotib shu haqda bayonnomaga yozgandan so'ng amalga oshiriladi.

5.10.1. O'yinchini almashtirish chegarasi.

5.10.1.1. Har bir partiyada jamoaga ko'pi bilan 6 ta almashtirish huquqi beriladi. Bir vaqtning o'zida bir yoki bir necha o'yinchi almashtirilishi mumkin.

5.10.1.2. Dastlabki tarkibda joylashgan o'yinchi maydonni bir partiyada faqat bir marta tark etib, qaytib o'z o'rniga kirishi mumkin.

5.10.1.3. Almashtirilayotgan zaxiradagi o'yinchi har bir partiyada faqat bir marta maydonga tushishi mumkin. U maydonda qolishi yoki yana dastlabki tarkibdagi muvofiq o'yinchi bilan qayta almashtirilishi mumkin. Aynan shunday almashtirilish 3 ta dastlabki tarkibdagi va 3 ta zaxiradagi o'yinchilar o'rtasida amalga oshirilishi mumkin.

5.10.2. O'yinchini istisno tariqasida almashtirish

5.10.2.1. Jaroxatlanish sababli o'yinni davom ettira olmaydigan o'yinchi zaxiradagi o'yinchi bilan yuqorida qayd etilgan Qoida asosida almashtirilishi lozim. Agar buning iloji bo'lmasa, ya'ni jamoa almashtirish imkoniyatidan to'liq foydalanib bo'lgan bo'lsa, unda shu jamoaga Qoidadan tashqari istisno tariqasida jarohatlangan o'yinchini almashtirish imkoniyati beriladi (7.7.1.).

Ushbu o'yinda jarohatlanib maydonni tark etgan o'yinchiga maydonga qaytish huquqi berilmaydi.

5.10.3. O'yinchi jazo bilan maydondan chiqarilganda almashtirish tartibi

Maydondan jazo bilan chiqarilgan yoki diskvalifikatsiya (chetlashtirilgan) qilingan o'yinchini almashtirish Qoidadagi tartibga asosan, amalga oshiriladi (5.2.4.3.) (5.5.1.).

5.10.4. Noto'g'ri almashtirish

5.10.4.1. Agar jamoa almashtirish imkoniyatidan foydalangan bo'lsa, bu holda o'yinchi almashtirish noto'g'ri bo'ladi (8.1). Lekin Qoidani 8.2. – bandi bundan istisno.

5.10.4.2. Jamoa noto'g'ri almashtirishga yo'l qo'yganda va vaziyat hal etilib, o'yin qayta tiklanganda quyidagi qarorlar qabul qilinshi kerak:

5.10.4.2.1. Jamoa o'ym vaziyatini yutqazgan hisoblanadi;

5.10.4.2.2. Noto'g'ri almashtirish to'g'rilanadi;

5.10.4. 2.3. «Aybdor» jamoaning so'ngi ochkolari bekor qilinadi. Raqib ochkolari saqalab qolinadi.

3-QISM O'YIN HARAKATLARI

6. O'yin holati.

6.1. To'p o'yinda

Birinchi hakamning ruxsati bilan o'yinga to'p kiritilganda, to'p o'yinda deb hisoblanadi (6.8) 6.8.3.).

6.2. To'p o'yindan tashqarida

Hakamning xushtagi bilan o'ym to'xtalgandan boshlab, to'p o'yindan tashqarida deb hisoblanadi.

6.3. To'p "maydonda"

To'p maydon yuzasiga yoki chizig'iga tekkanda, to'p «maydonda» deb hisoblanadi (S. 6).

6.4. To'p "maydondan" tashqarida

To'p quyidagi vaziyatlarda maydondan tashqarida deb baxolanadi:

6.4.1. To'p maydonning chegaralovchi chiziqlaridan tashqarisiga tushsa (S.6.);

6.4.2. To'p maydon tashqarisidagi biror jismga, shipga yoki o'yinda ishtirok etmayotgan kishiga tegsa;

6.4.3. To'p chegaralovchi antennaga, lentaga va uni tashqarisiga (to'rga hamda ustunga) tegsa.

6.4.4. To'p to'rni vertikal yuzasidan tashqari (to'rni pastki bo'shlig'i va chegaralovchi antenning tashqi tomoni) joyda o'tganda (S.6.):

6.4.5. To'p to'liq to'rni pastki qismidan o'tsa.

6.5. To'p bilan o'ynash

Har bir jamoa o'ziga ajratilgan maydon chegarasida o'ynashi kerak (qoidaning 11.1.2 – bandi bundan istisno).

Shu bilan bir qatorda, to'p maydondan tashqari joylardan maydon chegarasiga qaytarilib, o'ynalishi mumkin.

6.6. To'p bilan o'ynash

Har bir jamoa to'p o'yinga kiritilgandan so'ng to'p bilan faqat 3 martagacha o'ynashi mumkin (to'siq qo'yishdagi o'ynash hisobga kirmaydi – qoida 15.4.1). 3-chi to'p o'ynalishida to'p faqat raqib jamoasi maydonchasi tomon yo'naltirilishi lozim. Agar to'p 3 martadan ko'p o'ynalgan bo'lsa, "jamoalar 4 marta to'p bilan o'ynadi", degan xato holati qayd etiladi.

To'p bilan o'ynashda nafaqat ongli, maqsadli to'p o'ynash, balki o'yinchi tanasiga tasodifan tegib ketgan to'p ham e'tiborga olinadi.

6.6.1. Har bir o'yinchi to'pga ketma - ket tegishi (o'ynashi) mumkin emas.

6.6.1.1. Bir vaqtningo'zida ikki yoki uch o'yinchi to'pga tegishi (o'ynashi) mumkin:

6.6.1.2. Agar ikki yoki uch o'yinchi bir vaqtning o'zida to'p bilan o'ynasa – bu ikki yoki uch marta to'p bilan o'ynaldi deb hisoblanadi (guruh bo'lib to'siq qo'yish bundan istisno).

Agar bir necha o'yinchi to'pga intilsa, lekin bir o'yinchi to'p bilan o'ynasa, bu holda to'p bilan bir marta o'ynalgan hisoblanadi, o'yinchilarning bir - biri bilan to'qnashib ketishi xato hisoblanmaydi.

6.6.1.3. Agar to'r ustida ikki o'yinchi bir vaqtning o'zida barobariga to'pga tegsa va to'p o'yinda qolsa, unda to'pni qabul qilayotgan jamoaga yana uch marta to'p bilan o'ynash huquqi beriladi. Agar shunday to'p maydon tashqarisiga chiqib ketsa, bunda qarshi tomondagi jamoa xatoga yo'l qo'ydi deb hisoblanadi.

6.6.1.4. Agar bir vaqtning o'zida ikki raqib o'yinchi to'pni ushiab olishiga yo'l qo'ysa, bu ikki tomonning xatosini anglatadi va o'yin qaytariladi.

6.6.1.5. Agar o'yinchi maydon chegarasida to'pni qabul qilish, uzatish yoki zarba berish uchun sherigiga yoki biror jismga (ustun) tayanib o'ynasa bu xato hisoblanadi.

Lekin o'yinchi to'pni o'ynab bo'lgandan so'ng o'z inersiyasi bilan muvozanatni yo'qotib, to'rga tegib ketish, o'rta chiziqdano'tib ketish holatiga tushib qolsa, bunda sherigi yordam berishi (ushlab qolishi) mumkin.

6.6.2. To'pni o'ynash xususiyati (to'pga tegish).

6.6.2.1. To'pni tananing xohlagan qismi bilan o'ynash mumkin.

6.6.2.2. To'pni zarb bilan urish yoki uzatib o'tkazish mumkin. To'p xohlagan tomonga yo'naltirilishi mumkin.

6.6.2.3. To'p tananing bir necha qismiga bir vaqtning o'zida ketma-ket tegsa, xato hisoblanmaydi.

Istisno holatlar:

6.6.2.3.1. Guruh bo'lib to'siq qo'yilayotganda to'p ketma-ket bir yoki bir necha to'siq qo'yuvchi o'yinchiga tegishi mumkin (6.10.1.1);

6.6.2.3.2. Jamoaning birinchi to'p o'ynashida, o'yinchi to'p bilan o'ynash harakatini ijro etayotganda to'p shu o'yinchini tanasiga ketma-ket tegishi mumkin.

6.6.3. To'p bilan o'ynashda yuz beradigan holatlar.

6.6.3.1. To'pni to'rt marta o'ynash: to'pni raqib jamoa tomoniga o'tkazish uchun jamoa o'yinchilari to'p bilan 4 marta o'ynasa, xato hisoblanadi (6.5);

6.6.3.2. O'yinchi to'p bilan o'ynashda sherigi yordamidan foydalanish yoki maydon chegarasidagi bir jismga tayanishi xato hisoblanadi;

6.6.3.3. To'pni ushlab olish o'yinchi to'pni qisqa muddatda urib o'ynamasdan ushlab olsa, yoki ilib uzatsa, xato hisoblanadi (10.2.2);

6.6.3.4. O'yinchi to'pni ikki marta o'ynashi: o'yinchi to'pni ketma-ket ikki marta o'ynashi yoki to'p uning tanasining turli qismlariga ketma-ket bir necha bor tegishi xato hisoblanadi.

6.7. To'p to'r oldida.

6.7.1. To'r ustidan o'tayotgan to'p:

6.7.1.1. Raqib tomonga yo'naltirilgan to'p to'rning ustidan Qoida bilan chegaralangan kenglik oralig'idan, ya'ni to'rning ikki tomoniga o'rnatilgan antennalar oralg'idan o'tishi lozim.

6.7.1.1.1. Pastdan – to'rni yuqori chegarasidan;

6.7.1.1.2. Yon tomondan – antennalar oralig'ida va faraz qilingan davomidan;

6.7.1.1.3. Yuqoridan – ship bo'yicha.

6.7.1.2. Agar raqib tomoniga yo'naltirilgan to'p Qoidaning 6.7.1.1. – bandida qayd etilgan oraliq tashqarisidan o'tib, maydonga tushamaydigan bo'lsa, to'p bilan 3 marta o'ynash qoidasini buzmasdan turib, shu to'pni o'z maydoniga qaytarib, o'yinni davom ettirish mumkin. Lekin bu holda:

6.7.1.2.1. To'pni o'z maydonchasiga qaytarayotgan o'yinchi raqib maydonchasini bosib o'tishi mumkin emas.

6.7.1.2.2. Qayd etilgan oraliq chegaralarining (antennalarning) qaysi tomonidan to'p raqib tomoniga yo'naltirilgan bo'lsa, shu tomondan yana oraliq chegarasi tashqarisidan to'p o'z maydoniga qaytarilishi kerak.

Raqib jamoasi bu harakatga to'sqinlik qilishi mumkin emas.

6.7.1.2.3. Barcha hollarda ham to'r ustidan o'tayotgan to'p to'rga tegib o'tishi mumkin.

6.7.2. To'p to'rda.

6.7.2.1. O'yin davomidato'p to'rga tegib, uning ustidan o'tmasa, bunday to'pni to'p bilan 3 marta o'ynash qoidasini buzmasdan o'ynash mumkin (10.1). Agar o'yinga kiritilayotgan to'p to'rga tegib, o'tmasa, bu jamoaning mag'lubiyati hisoblanadi.

6.7.2.2. Agar to'p to'rni teshib o'tsa yoki uni ag'darib yuborsa, ushbu vaziyatdagi o'yin bekor qilinadi va to'p o'yinga qayta kiritiladi.

6.7.3. O'yinchi to'r oldida

6.7.3.1. Qo'llarni to'r ustidan o'tkazish:

6.7.3.1.1. O'yinchi to'siq qo'yishda qo'llarini to'r ustidan raqib tomonga o'tkazishi mumkin. Lekin hujum qilayotgan o'yinchidan oldin to'pga tegishi mumkin emas (6.10.1).

6.7.3.1.2. To'p bilan hujum qilishda to'p to'rning qoq ustida yoki hujum qilayotgan o'yinchi tomonida bo'lishi kerak.

6.7.3.2. Tananing u yoki bu qismining to'r tagidan o'tishi.

6.7.3.2.1. Tananing ayrim qismlari to'rning pastki qismidan maydon yuzasi oralig'idagi bo'shliqni kesib, raqib tomoniga o'tishi mumkin. Lekin bu holda ushbu vaziyat raqib o'yiniga xalaqit berishi kerak emas.

6.7.3.2.2. Raqib tomonga o'rta chiziqni bosib o'tish:

6.7.3.2.2.1. Oyoq yoki qo'l bilan o'rta chiziqni har qanaqasiga bosish mumkin, lekin shu chiziqdan to'liq o'tib ketish mumkin emas.

6.7.3.2.2.2. Tananing boshqa qismlari bilan raqib maydonini bosish mumkin emas.

6.7.3.2.2.3. To'p o'yindan chiqqandan so'ng o'yinchi raqib maydoniga o'tib ketishi mumkin.

6.7.3.2.2.4. O'yinchi raqib maydinining bo'sh zonasiga (maydondan tashqari) raqib o'yiniga halaqit bermasdan o'tib ketishi mumkin.

6.7.4. To'r bilan to'qnashish

6.7.4.1. To'r oldida o'ynayotgan o'yinchi to'rga tegib ketsa xato hisoblanadi. To'r oldida to'p bilan o'ynamayotgan o'yinchi to'rga tasodifan tegib ketsa ham xato hisoblanadi.

6.7.4.2. Agar o'yinchi to'r ustidan zarba berib bo'lganidan so'ng (to'siqdan so'ng) o'yinga halaqit bermagan holda to'rni chegaralovchi lentadan tashqari joyga (to'rning davomi, tros, ustun) tegib ketsa xato hisoblanmaydi.

6.7.4.3. Agar to'p to'rga tegib, shu sababli o'yinchi tanasiga tegsa, bu xato hisoblanmaydi.

6.7.5. To'r oldida o'yinchining xatolari:

6.7.5.1. Raqibning zarba berishidan oldin yoki uning zarba berish vaqtida to'siq qo'yayotgan o'yinchi to'pga yoki raqib tanasiga undan oldin tegishi xato hisoblanadi (6.7.4.2);

6.7.5.2. O'yinchi to'rni pastki qismidagi bo'shliqdan gavdasi, qo'li, boshi yoki oyog'i bilan o'tib, raqibi o'yingahalaqit bersa, xato hisoblanadi (6.7.4.3);

6.7.5.3. O'yinchi raqib maydoni tomonga o'tib ketsa xato;

6.7.5.4. O'yinchi to'rga tegib ketsa (6.7.4.1.) xato.

6.8. To'p kiritish.

To'p kiritish – bu 1 - zonada joylashgan o'yinchi ishtirokida amalga oshiriladi (4.2.2.).

6.8.1. Partiyada birinchi to'p kiritish.

6.8.1.1. Birinchi partiyada va xal etuvchi partiyada birinchi to'p kiritish huquqi qur'a tashlash orqali aniqlanadi (5.2.3.2.).

6.8.1.2. Qolgan partiyalarda to'p kiritish galma-gal amalga oshiriladi.

6.8.2. To'p kiritish tartibi.

6.8.2.1. O'yinchilar to'p kiritishda o'yinchilarning zonalarda joylashish varaqasida yozilgantartibga rioya qilishlarishart (5.5.1, 5.5.2.)

6.8.2.2. Partiyadagi birinchi to'p kiritishdan so'ng to'p kirituvchi o'yinchi quyidagicha aniqlanadi:

6.8.2.2.1. Agar jamoa to'p kiritishda yoki kiritgandan so'ng o'yin davomida ochko olishga erishsa, to'p kiritgan o'yinchi (yoki uning o'rniga almashgan o'yinchi) yana to'p kiritadi. Jamoa ochko olaversa, to'p kiritish qaytarilaveradi;

6.8.2.2.2. Agar kiritilganto'pni qabul qilayotgan jamoa o'yin vaziyatini yutsa, u ham ochko oladi, ham to'p kiritish huquqini qo'lga kiritadi, lekin to'p kiritishdan oldin jamoa o'yinchilari joylashgan zonalaridan Qoidaning 7.6.2. - bandiga asosan bir zonaga siljiydilar. Ya'ni 2-zonada joylashgan o'yinchi 1-zonaga siljib, to'p kiritish funksiyasini bajaradi.

6.8.3. To'p kiritishga ruxsat berilishi.

Birinchi hakam to'p kirituvchining to'p bilan tayyor turganligi va jamoalarni o'yinga shay ekanligini ko'zdan kechirib, to'p kiritishga ruxsat beradi (6.8.).

6.8.4 To'p kiritishni ijro etish.

6.8.4.1. To'p qo'l bilan yuqoriga irg'itilgandan so'ng bir qo'l bilan to'pni urib o'yinga kiritish kerak. Agar to'p urilmay qolib to'p kirituvchining tanasiga tegib ketsa (yoki ilib olinsa) to'p o'yinga kiritilgan, deb baholanadi.

6.8.4.2. To'p kiritish vaqtida o'yinchi orqa chiziq ustida va to'p kiritish zonasidan tashqarida bo'lishi kerak emas. Lekin to'pni urib bo'lgandan so'ng chiziqni bosish yoki xohlagan zonaga o'tishi mumkin.

6.8.4.3. To'p kiritishga birinchi hakam tomonidan ruxsat berilganidan so'ng (xushtakdan so'ng) to'p kiritish 8 soniya ichida ijro etilishi kerak.

6.8.4.4. Hakamning xushtagidan oldin to'p o'yinga kiritilsa, u hisoblanmaydi va to'p kiritish qaytariladi.

6.8.5. Kiritilayotgan to'p yo'nalishini yopib qo'yish:

6.8.5.1. To'p kiritayotgan jamoa o'yinchilari to'p kiritayotgan o'yinchini yoki kiritayotgan to'p yo'nalishini berkitib, raqib o'yinchilarning to'pni qabul qilishiga xalaqit berishi mumkin emas. (S.7).

6.8.5.2. To'p kiritayotgan jamoadan bir yoki bir necha o'yinchi sakrab, xarakatlanib qo'llari bilan kiritilayotgan to'p yo'nalishini "yopib" qo'yishi mumkin emas.

6.8.6. To'p kiritishdagi xatolar.

6.8.6.1. Agar to'p kiritayotgan o'yinchi quyidagi xatolarga yo'l qo'ysa, xatto raqib jamoasi noto'g'ri joylashgan bo'lsa ham, to'p kiritish huquqi raqibga beriladi (6.8.2.2.).

Bunday qaror quyidagi hollarda qabul qilinadi:

6.8.6.1.2. To'p kiritish navbati buzilganda (6.8.2.);

6.8.6.1.3. To'p kiritishda 13.4. – qoidasi buzilganda;

6.8.6.1.4. To'p kiritishda 13.5. – qoidasi buzilganda;

6.8.6.2. To'p kiritishda to'p urilganidan keyingi xatolar (6.8.4):

6.8.6.2.1. To'p kiritishda to'p o'z o'yinchisiga tegsa yoki to'rdan o'tmasa (9.4.4, 9.4.5, 11.1.1, 9.4);

6.8.6.2.2. To'p maydondan tashqariga tushsa (9.4.);

6.8.6.2.3. To'p yo'nalishi to'silgan joydan kiritilayotgan to'p o'tsa.

6.8.7. To'p kiritish va uni qabul qilish vaqtida maydonda joylashish.

6.8.7.1. Agar to'p kiritayotgan o'yinchi xatolikka yo'l qo'ysa va shu vaqtda raqib maydonda joylashish qoidasini buzsa, bu holda to'p kiritishdagi xato e'tiborga olinadi (5.6.1.2.).

6.8.7.2. Agar to'pni o'yinga kiritish to'g'ri ijro etilgan bo'lsa, lekin to'p keyinchalik xatoga uchrasa (to'rdan o'tmasa, maydon tashqarisiga tushsa va hokazo), bunda raqib jamoaning joylashishidagi xatosi (agar shu xato mavjud bo'lsa) e'tiborga olinadi.

6.9. Hujum zarbasi

6.9.1. Hujum zarbasi:

6.9.1.1. To'p kiritish va to'siq qo'yishdan tashqari, raqib tomoniga to'pni yo'naltirishga qaratilgan barcha xarakatlar hujum zarbasi deb hisoblanadi (6.8.2, 6.10.1.1).

6.9.1.2. Hujum zarbasining bir turi sifatida raqibni "aldab", to'pni ilib otmasdan turtib o'tkazish mumkin.

6.9.1.3. Hujum zarbasi to'p to'liq to'r ustidan o'tib bo'lganda yoki raqibga tekkanda tugallangan hisoblanadi.

6.9.2. Hujum zarbasining qoida asosida ijro etilishi.

6.9.2.1. Oldingi chiziq o'yinchisi o'z tomonidan har qanday balandlikda uzatilgan to'pga zarba berishi (urishi, uzatishi) mumkin (6.9.2.2 bundan istisno) (6.9.3.1).

6.9.2.2. Orqa chiziq o'yinchisi orqa chiziq joylaridan har qanday balandlikdagi to'pga zarba berishi (urish, uzatish) mumkin (7.4.1.2, 1.4.1);

6.9.2.2.1. Orqa chiziq o'yinchisi zarba berish uchun hujum chizig'ini bosib yoki undan o'tib ketib sakrashni ta'qiqlanadi (1.3.4).

6.9.2.2.2. Lekin qoida asosida sakragandan so'ng hujum chizig'i ustiga yoki uning ichkarisiga tushishi mumkin (1.4.1).

6.9.2.3. Orqa chiziq o'yinchisi, agar to'p to'ring yuqori chegarasidan pastda bo'lsa, hujum zonasidan zarba berishi mumkin (7.4.1.2, 1.4.1).

6.9.2.4. Raqib tomonidan o'yinga kiritilgan to'pga hujum zonalaridan zarba berish yoki to'sib, raqib tomoniga qaytarish mumkin emas.

6.9.3. Hujum zarbasidagi xatolar:

6.9.3.1. Agar o'yinchi raqib tomonidagi to'pga zarba bersa (tegsa);

6.9.3.2. Agar o'yinchi to'pni maydondan tashqariga yo'naltirsa (6.9.2);

6.9.3.3. Agar orqa chiziq o'yinchisi to'ring yuqori chegarasidan balandligi to'pga hujum zonalaridan zarba bersa (4.1.2., 5.6.1.2.);

6.9.3.4. O'yinchi raqib kiritayotgan to'pga hujum zonalaridan turib to'r yuqorisidan zarba bersa;

6.9.3.5. Agar to'p to'r tepasida bo'lsa va bu to'pni Libero ursa (8.3.1.2.).

6.9.3.6. Agar Libero oldingi zonadan to'pni to'rdan baland uzatsa va bu to'p bilan raqib tomoniga zarba berilsa (8.3.1.3.).

6.10. To'siq

6.10.1. To'siq qo'yish. (Sxema 7)

6.10.1.1. To'siq qo'yish – to'r yaqinida raqib tomonidan o'tkazilayotgan to'p (zarba, uzatish, aldash) yo'nalishini sakrab to'sish yoki raqib tomoniga qaytarish demakdir (5.7.1.1.).

To'siq qo'yish faqat oldingi chiziq o'yinchilari ishtirokida amalga oshiriladi.

6.10.1.2. To'siq qo'yishga intilish – bu to'siq qo'yish uchun qo'llarni to'p ustiga chiqarganda to'pning qo'lga tegmagan holatdir.

6.10.1.3. To'siq qo'yilgan deb to'pning to'siq qo'ygan o'yinchi qo'llariga tekkanligiga aytiladi.

6.10.1.4. Guruh bo'lib to'siq qo'yish.

Guruh bo'lib to'siq qo'yishda ikki yoki uch o'yinchi bir-biriga yaqin joylashgan holda ishtirok etadi. Agar bu o'yinchilarning birortasiga to'p tegsa, to'siq qo'yildi, deb hisoblanadi.

6.10.2. To'siq qo'yishda to'pning to'siqqa tegishi.

To'p to'siq qo'yuvchi o'yinchilarning bittasi yoki bir nechtasiga bir vaqtning o'zida tegishi mumkin. Bu holda to'p to'siq qo'yuvchi o'yinchi tanasining hohlagan qismiga tegishi mumkin.

6.10.3. To'siqning raqib tomonida qo'yilishi.

To'siq qo'yish raqib o'yinchisining o'yniga halaqit bermagan holda raqib tomonida ijro etilishi mumkin. Raqib hujum zarbasini ijro etmasdan oldin to'siq qo'yuvchi o'yinchilar to'pga tegmasliklari kerak (6.9.1.1).

6.10.4. To'siq qo'yish va jamoaning zarbasi.

6.10.4.1. To'siq qo'yishda to'pning to'siq qo'yuvchi o'yinchilar qo'liga (tanasiga) tegishi ularning zarbasi, deb hisoblanmaydi. Binobarin, to'p to'siq qo'yuvchi o'yinchilar qo'liga (tanasiga) tekkan-dan so'ng jamoaga yana uch marta o'ynash imkoniyati beriladi.

6.10.4.2. To'siq qo'yilgandan so'ng to'p bilan birinchi o'ynash istalgan o'yinchi ishtirokida amalga oshirilishi mumkin (6.10.4.1.).

6.10.5. Kiritilayotgan to'pga to'siq qo'yish.

Kiritilayotgan to'pga to'siq qo'yish mumkin emas.

6.10.6. To'siq qo'yishdagi xatolar:

6.10.6.1. Agar to'siq qo'yuvchi o'yinchi raqib tomoniga qo'llarini o'tkazib, to'pga raqibdan oldin yoki u bilan bir vaqtda tegsa;

6.10.6.2. Agar orqa chiziq o'yinchisi to'siqda ishtirok etsa; (6.10.1.).

6.10.6.3. Raqib tomonidan kiritilayotgan to'pga to'siq qo'yilsa (6.10.3, 6.10.5.).

6.10.6.4. To'siqdan to'p maydon tashqarisiga tushsa.

6.10.6.5. Maydonni chegaralovchi to'r ustidagi antennadan tashqari bo'shliqda to'siq qo'yilsa.

6.10.6.6. Agar Libero o'zi yoki guruh tarkibida to'siq qo'ysa (6.10.1.1.).

4-QISM

TANAFFUSLAR VA TO'XTALISHLAR

7. O'yindagi tanaffuslar.

O'yindagi tanaffuslar TAYM-AUT va o'yinchilarni almashtirishga ketgan vaqtlardan iborat.

7.1. O'yindagi tanaffuslar soni.

O'yindagi tanaffuslar soni ikkita TAYM-AUT va har partiyadagi 6 tagacha o'yinchi almashtirishga ketadigan vaqtdan iborat (7.2, 7.4, 7.3, 7.5).

7.2. Tanaffusni talab qilish.

7.2.1. Tanaffuslar faqat trener yoki jamoa sardori tomonidan talab qilinishi mumkin. Talab qilingan tanaffus to'p o'yindan chiqqanda yoki to'pni o'yinga kiritishdan avval beriladi (5.1.6.1.2, 5.1.6.2.3, 5.1.6.3.2.).

7.2.2. O'yinchini almashtirish haqidagi talab partiya boshlanishidan avval ham qondiriladi (5.5.4.).

7.3. Tanaffuslarning ketma-ketligi.

7.3.1. Bir vaqtning o'zida 2 ta taym-aut va bir o'yinchini almash-tirish haqidagi talab ketma-ket o'yinni tiklanmasdan qondirilishi mumkin (7.4, 7.5.).

7.3.2. Bir tanaffus davomida ikki yoki undan ko'p o'yinchi almashtirilishi mumkin.

7.4. Taym – autlar va texnik taym – autlar

7.4.1. Taym – aut (tanaffus) 30 soniya davom etadi.

FIVBning Jahon miqyosidagi musobaqalarida taym – autlar quyidagi tartibda amalga oshiriladi:

I–IV partiyalarda 2 ta 60 soniyali “texnik taym – aut”lar beriladi. Bu tanaffuslar jamoalardan bir 8 va 16 ochko to'plagada avtomatik ravishda beriladi.

Hal qiluvchi (V–partiya) partiyada “texnik taym – aut”lar berilmaydi. Bu partiyada har bir jamoa 2 ta 30 soniyali tanaffus talab qilishi mumkin (6.3.2).

7.4.2. Ikki turdagi “taym-aut” tanaffuslari vaqtida jamoalar o‘yinchilari o‘z o‘rindiqlari oldida bo‘lishlari kerak.

7.5. O‘yinchi almashtirish

7.5.1. O‘yinchini almashtirish mahsus belgilangan joyda amalga oshirilishi kerak.

7.5.2. O‘yinchini almashtirishga ajratiladigan vaqt jarayonni o‘yin bayonnomasiga yozish, zaxiradagi o‘yinchining maydonga kirishi va maydondagi o‘yinchining o‘yindan chiqishiga ketgan vaqt bilan o‘lchanadi.

7.5.3. O‘yinchini almashtirish to‘g‘risidagi talab vaqtida maydonga kiruvchi o‘yinchi tayyor bo‘lishi va murabbiyning oldida bo‘lishi kerak (5.10).

Agar ushbu shartlarga rioya qilinmasa, o‘yinchini almashtirish bekor qilinadi, jamoa esa o‘yinchi cho‘zgani uchun jazolanadi.

FIVBning Jahon miqyosidagi musobaqalarida o‘yinchini almashtirish jarayonini osonlashtirish maqsadida o‘yinchilar raqamlari yozilgan dastak - tahtachalardan foydalaniladi.

7.5.4. Agar murabbiy bittadan ortiq o‘yinchini almashtirish istagini bildirsa, u almashtiriladigan o‘yinchilar sonini ko‘rsatishi lozim. Bu holda o‘yinchilarni almashtirish navbatma - navbat amalga oshiriladi.

7.6. Murabbiyning noto‘g‘ri talablari:

7.6.1. Tanaffuslarni noto‘g‘ri talab qilish (7.1):

7.6.1.1. To‘p kiritish uchun hakam hushtagi chalingan vaqtda yoki chalingandan so‘ng tanaffus olishga ruxsat berilmaydi.

7.6.1.2. Tanaffus olishga huquqi yo‘q o‘yinchi tanaffusni talab qilishga haqli emas;

7.6.1.3. 7.3.2. Qoidasining buzilishi mumkin emas.

7.6.1.4. Qoida bo‘yicha belgilangan taym – autlar va o‘yinchilarni almashtirish imkoniyati bo‘lmaganda, ularni talab qilish;

7.6.2. Barcha noto‘g‘ri talab (tanaffus yoki o‘yinchini almashtirish bo‘yicha) o‘yinning cho‘zilishiga olib kelmasa yoki o‘yin jarayoniga salbiy ta‘sir etmasa ham bu talab hakam tomonidan qondirilmaydi. Bu vaziyat jazolanmaydi. Lekin ushbu vaziyat bir partiyaning o‘zida yana qaytarilsa, jamoa jazolanadi.

7.7. O'yinni cho'zish

7.7.1. O'yinni cho'zishning turlari.

Jamoaning o'yinni cho'zish. bilan bog'liq bo'lgan harakati quyidagi vaziyatlar bilan ifodalanadi:

7.7.1.1. O'yinchini almashtirish vaqtini cho'zish (5.10.4);

7.7.1.2. Talab qilib olingan taym – autva “texnik taym-aut” tanaffuslarning belgilangan vaqtini cho'zish (5.10.4);

7.7.1.3. O'yinchini almashtirish uchun qilingan noto'g'ri talab (5.10.4);

7.7.1.4. Shu noto'g'ri talabni bir partiyada. qaytarish (S.4).

7.7.1.5. O'yinchining o'yinni davom etirishini cho'zishi.

7.7.2. O'yinning davom etishi, o'yinchini almashtirish va barcha tanaffuslar vaqtini cho'zishda qo'llaniladigan tanbeh-jazolar.

7.7.2.1. “Cho'zish” uchun “ogoxlantirish” yoki “tanbex” berish jamoaga qaratilgan (qo'llaniladigan) jazo bo'lib hisoblanadi.

7.7.2.1.1. O'yinni cho'zilganligi uchun berilgan jazo uchrashuv oxirigacha o'z kuchini saqlaydi (S.4).

7.7.2.1.2. O'yinni cho'zilganligi uchun berilgan barcha jazolar (shu jumladan, “ogoxlantirish” ham) bayonnomaga yoziladi (10.5.2.2.6).

7.7.2.2. Partiyada birinchi bor “cho'zish”, “ogoxlantirish” bilan cheklanadi (5.1.1.).

7.7.2.3. Bir uchrashuv davomida qayta yoki bir necha bor “cho'zish” (istalgan o'yinchi ishtirokida), qoidani buzgan jamoaga “dakki” berilishi va o'yin vaziyati mag'lubiyat bilan tugaydi.

7.8. O'yin davomida istisno tariqasida beriladigan tanaffuslar.

7.8.1. O'yinchining jarohatlanishi.

7.8.1.1. Agar maydonda jiddiy jarohatlanish – baxtsiz hodisa ro'y bersa, bu holda hakam darhol o'yinni tugatib, maydonga shifokorlarni taklif qilishi lozim. Bunday holiarda to'p qayta o'ynaladi.

7.8.1.2. Agar jarohatlanishi o'yinchini qoidaga asosan yoki istisno tariqasida almashtirish imkoniyati bo'lmasa, shu o'yinchi tiklanishi uchun 3 daqiqa vaqt beriladi. Lekin bu imkoniyat shu o'yinchi uchun bir o'yin davomida bir martadan ortiq berilmaydi.

Agar mazkur o'yinchi tiklana olmasa, jamoa to'liq tartibga ega emas deb e'lon qilinadi.

7.8.2. O'yin jarayoniga tashqi ta'sir.

Agar o'yin jarayoniga tashqaridan ta'sir ko'rsatilsa va o'yinni to'xtatilishi yo'z bersa, o'yin vaziyati yana qaytadan tiklanadi.

7.8.3. Uzoq muddatli tanaffus.

7.8.3.1. Agar kutilmagan vaziyat o'yinning to'xtatilishiga olib kelsa, birinchi hakam tashkilotchiva nazorat vakili (agar bo'lsa) o'yinni tiklash hamda barcha zarur sharoitlarni ta'minlash chorasini ko'rishlari kerak.

7.8.3.2. Agar o'yin davomidagi bunday to'xtalishlar bir necha bor ro'y bersa va bu to'xtalishlar vaqti jami 4 soatdan oshmasa, bu holda.

7.8.3.2.1. Agar o'yin shumaydonni o'zida tiklansa, bu holda to'xtatilgan partiya odatdagidek to'plangan ochkolar, o'yinda ishtirok etgan o'yinchilar va tanaffusgacha bo'lgan joylashish saqlangan holda davom ettiriladi.

Avvalgi partiyalardagi ochkolar ham qanday bo'lsa shunday saqlanadi.

7.8.3.2.2. Agar o'yin boshqa maydonga ko'chirilgan bo'lsa, bu holda to'xtatilgan partiya bekor qilinadi, lekin avvalgi o'yinchilar tarkibi va o'yinchilarning joylashishi saqlab qolinadi. O'ynalgan oldingi partiyalar va ularda to'plangan ochkolar saqlab qolinadi.

7.8.3.3. Agar o'yin davomidagi to'xtalishlar vaqti 4 soatdan oshib ketsa, o'yin to'liq holda qayta o'ynalishi kerak.

7.9. Tanaffuslar va maydon almashinuvi

7.9.1. Tanaffuslar

Partiyalar oralig'idagi tanaffuslar 3 daqiqa vaqtni tashkil etadi.

Shu vaqt ichida maydon almashinish va maydonda o'yinchilarning joylashish tartibi bayonnomaga yoziladi.

Tashkilotchilarning iltimosiga ko'ra, 2 va 3 partiyalar oralig'idagi tanaffus mutasaddi shaxs tomonidan 10 daqiqagacha uzaytirilishi mumkin.

7.9.2. Maydon almashish.

7.9.2.1. Har bir partiyadan so'ng jamoalar maydon almashadilar. Hal qiluvchi V partiya bundan istisno.

Jamoaning zaxiradagi o'yinchilari ularga ajratilgan tomonlarni almashadilar.

7.9.2.2. Hal qiluvchi partiyada jamoalardan biri 8 ochko to'plaganda. Jamoalar o'yinchilari vaqtni cho'zmasdan darhol maydon almashishlari lozim. O'yinchilarning joylashishi qanday bo'lsa shunday saqlab qolinadi.

Agar maydon almashish o'z vaqtida (8 ochko) bajarilmay qolsa, ushbu xato aniqlangan xaxoti bartaraf etiladi (maydon almashinadi), lekin hisob qanday bo'lsa, shundayligicha qoladi.

5-QISM

“LIBERO” O'YINCHISI

8. “Libero” o'yinchisi haqida.

8.1. “Libero”ni tayinlash

8.1.1. Har bir jamoa o'z tarkibidagi 14 o'yinchi ichida 2 ta himoyada o'ynovchi “libero” o'yinchisini kiritishi mumkin.

8.1.2. “Libero” o'yin bayonnomasida rasmiylashtirilgan bo'lishi shart va I partiyadagi joylashishda raqami ko'rsatilishi kerak.

8.1.3. “Libero” jamoa sardori yoki o'yinda sardor sifatida o'ynashi mumkin emas.

8.2. “Libero”ning kiyimi.

“Libero”ning kiyimi boshqa o'yinchilarnikidan rangi yoki shakli bilan (yoki maxsus xalat) tubdan ajralib turishi shart.

“Libero”ning kiyimi (futbolikasi) boshqa o'yinchilar kiyimi kabi raqamlangan bo'lishi lozim.

8.3. “Libero” faoliyati tavsifi.

8.3.1. “Libero”ning o'yin harakati.

8.3.1.1. “Libero” orqa zonadagi xoxlagan o'yinchining o'rniga tushib o'ynashi mumkin.

8.3.1.2. “Libero” faqat orqa chiziqda himoyada o'ynaydi, unga umuman hujum zarbasini berish (agar to'p to'r sathidan balandda bo'lsa) ta'qiqlanadi.

8.3.1.3. “Libero” to'p kiritishda, to'siq qo'yishda ishtirok etishi mumkin emas.

8.3.1.4. “Libero” ishtirokida uzatilgan to‘p oldingi zo‘naga yo‘naltirilgan bo‘lsa, bu to‘pni to‘rdan yuqori holatda hujumda qo‘llash mumkin emas. Agar shu vaziyat orqa chiziq zonalarida ro‘y bersa, bunday holda “Libero” uzatgan to‘pni hujum zarbasida qo‘llash mumkin.

8.3.2. “Libero”ning o‘yinchi o‘rniga almashtirilishi.

8.3.2.1. “Libero”ni almashtirish chegaralanmaydi, uning almash-tirilishi Qoidadagi almashtirish hisobga kiritilmaydi. Lekin “Libero” ni almashtirishda kamida bir to‘p o‘ynalishi kerak. “Libero” bilan almashgan o‘yinchi faqat uning o‘zini o‘rniga tushishi mumkin.

8.3.2.2. “Libero”ning o‘yinga tushishi to‘p kiritishga xushtak chalinishidan oldin ham o‘z ifodasini topishi mumkin:

a) har bir partiya oldidan 2 - hakam o‘yinchilarning maydonda joylashishini nazoratdan o‘tkazganidan so‘ng; yoki

b) to‘p maydondan “tashqari”da bo‘lganida.

8.3.2.3. To‘p kiritishga xushtak chalingandan so‘ng, lekin to‘pni kiritishdan oldin “libero”ning o‘yinga tushishi bekor qilinmaydi, ammo unga to‘p o‘ynalgandan keyin og‘zaki tanbeh beriladi. Agar shunday holat qaytarilsa, unda bu vaziyat jazo berish uchun asos bo‘ladi.

8.3.2.4. “Libero” va almashadigan o‘yinchilarning maydonga kirish - chiqishi o‘z jamoasining o‘rindig‘i oldidan hujum chizig‘ining yon chizig‘i bilan kesishgan joyidan amalga oshiriladi (S.1).

8.3.3. Yangi “Libero”ni qayta ro‘yxatga olish.

8.3.3.1. Ilk bor ro‘yxatga olingan “Libero” jarohat olsa, birinchi hakamning ruxsati bilan murabbiy o‘z jamoasi tarkibidagi hali maydonga chiqmagan biror o‘yinchini yangi “Libero” sifatida ro‘yxatdan o‘tkazishi mumkin.

Jarohatlangan “Libero” ushbu o‘yin davomida qayta maydonga chiqish huquqiga ega emas.

8.3.3.2. Yangi “Libero” o‘yin oxirigacha “Libero” funksiyasini ijro etishi shart.

8.3.3.3. Yangi “Libero”ning o‘yin raqami tanbehlar ustunida qayd etilishi va navbatdagi partiyaning maydonda joylashish varaqasiga yozilishi kerak.

6 - QISM

MUSOBAQA ISHTIROKCHILARINING XULQI

9. Ishtirokchilar xulqiga qo‘yiladigan talablar.

9.1. Sportcha xulq

9.1.1. Ishtirokchilar rasmiy voleybol Qoidalarini bilishi va unga rioya qilishlari shart.

9.1.2. Ishtirokchilar hakamlar qarorini muhokama etmasdan, unga sportchiga xos munosabatda bo‘lishlari kerak.

Agar hakamni qarorida mantiqiy adolatsizlik ehtimoli bo‘lsa, aniqlik kiritish faqat jamoa sardori orqali amalga oshiriladi.

9.1.3. Ishtirokchilar hakamlarning faoliyatiga xalaqit bermasliklari lozim, ularning qarorlariga nisbatan raddiya bildirish yoki ularga qo‘pol munosabatda bo‘lish, jamoa xatosini berkitish maqsadida chalg‘ituvchi harakatlar qilish ishtirokchilarga ta‘qiqlanadi.

9.2. Haqqoniy o‘yin.

9.2.1. Ishtirokchilar nafaqat hakamlarga nisbatan, balki barcha rasmiy shaxslarga raqib vakillariga, tomoshabinlarga ham haqqoniy o‘yin ruhida hushmuomala bo‘lishlari lozim. Ularni hurmat qilishlari kerak.

9.2.2. O‘yin davomida o‘yin ishtirokchilari bir – biri bilan muloqotda bo‘lishlari mumkin.

9.3. Ishtirokchilarning noto‘g‘ri xulq-atvori va unga nisbatan ko‘riladigan choralar. Sxema 4.

9.3.1. Qisman noto‘g‘ri xulq.

Ishtirokchining hilyolgina salbiy xulq-atvoriga nisbatan hech qanday chora ko‘rilmaydi. Lekin birinchi hakam o‘yinchilarning qo‘pol muomalada yoki o‘ta salbiy xulq – atvorga yo‘l qo‘yishlarini oldini olish chorasini imo-ishora va so‘z bilan aytib o‘tishi darkor. Bu jazo hisoblanmaydi va bayonnomada qayd etilmaydi.

9.3.2. Jazoga olib keluvchi noto'g'ri xulq – atvor.

Rasmiy shaxs, raqib, o'z jamoasidan va tomoshabinlarga nisbatan noto'g'ri xulq-atvor 3 toifaga bo'linadi.

9.3.2.1. Qo'pol xulq-atvor: hakam bilan tortishish, unga tahdid solish va hokazo;

9.3.2.2. Qo'pol xulq-atvor: hakamning xushmuomalasiga qarshi keskin fikr bildirish, jahl bilan javob berish;

9.3.2.3. Agressiv xulq – atvor: hakamga nisbatan tuhmat qilish uni tahrirlash qo'pol ishora bilan mayna qilish. Hakamlarga hujum qilish: tan jaroxati yetkazish, ongli ravishda jismoniy ta'zyiq o'tkazish.

9.3.3. Choralarning turlari.

Hakamga nisbatan yo'l qo'yilgan salbiy qilmishi (xulq-atvor axloq) og'ir - yengilligiga qarab, quyidagi choralar qo'laniladi va bayonnomaga yoziladi;

9.3.3.1. Tanbeh.

O'yinchining birinchi bor yo'l qo'ygan qo'pol raqib jamoaga bir ochko yozilishi bilan jazolanadi.

9.3.3.2. O'yinchini maydondan xaydash:

9.3.3.2.1. Maydondan haydalgan jamoa a'zosi partiya oxirigacha shu partiada o'ynamaydi;

Chetlashtirilgan murabbiy partiya oxirigacha o'yim jarayoniga aralashishiga haqqi yo'q va u jazolanganlar qatori o'rindiqlar orqasida o'tirishi lozim.

9.3.3.2.2. O'yinchining birinchi bor yo'l qo'ygan agressiv muomalasi uning maydondan haydalishi bilan jazolanadi.

9.3.3.2.3. Bir o'yinchining ikki bor maydondan haydalishi uni diskvalifikatsiya qilinishi bilan jazolanadi.

9.3.3.3. Diskvalifikatsiya (Jamoalar tarkibidan chetlashtirish).

9.3.3.3.1. Diskvalifikatsiya qilingan jamoa a'zosi o'yim oxirigacha musobaqa zonasini tark etishi lozim (S.4.).

9.3.3.3.2. Birinchi bor ta'qib (hujum) qilish diskvalifikatsiya qilish bilan jazolanadi.

9.3.3.3.3. Bir o'yin davomida bir o'yinchini ikkinchi marta qo'pol muomalaga yo'l qo'yishi diskvalifikatsiya bilan jazolanadi.

9.3.3.3.4. Bir o'yin davomida bir o'yinchini uchinchi marta qo'pol muomalaga yo'l qo'yishi diskvalifikatsiya bilan jazolanadi.

9.3.4. Noto'g'ri xulq-atvorga nisbatan jazo qo'llash (S.4).

9.3.4.1. Noto'g'ri xulq-atvorga nisbatan ko'rilgan jazo chorasi individual hisoblanadi, o'yin oxirigacha o'z kuchini saqlaydi va bayonnomada qayd etiladi.

9.3.4.2. Bir o'yinchining noto'g'ri xulq-atvori bir o'yin davomida qayta takrorlansa, uni jazolash tartibi qoidaga asosan amalga oshiriladi.

9.3.4.3. Qo'pol muomala, jismoniy hamla yoki do'q - po'pisaga nisbatan qo'llanilgan maydondan haydash yoki diskvalifikatsiya jazosi oldindan tanbeh berishni talab qilmaydi.

9.3.5. O'yindan oldin va partiyalar oralig'ida noto'g'ri xulq-atvor.

Bunday vaziyatda ro'y beradigan har qanday noto'g'ri xulq - atvor qoidaga asosan jazolanadi. Bu jazo navbatdagi (keyingi) partiyaga oid bo'ladi.

9.3.6. Jazolashda qo'llaniladigan kartochkalar.

Xayfsan: kartochkasiz – og'zaki yoki ishora bilan.

Tanbeh sariq kartochka (S.4).

Dakki: qizil kartochka (S.4)

Diskvalifikatsiya: sariq va qizil kartochkalar (qo'shib ko'rsatiladi) (S.4).

7-QISM

HAKAMLAR

IV BO'LIM. HAKAMLAR, ULARNING BURCHLARI VA RASMIY ISHORALARI

10. Hakamlar va ularning faoliyati Sxema 10.

10.1. Tarkibi:

- birinchi hakam;
- ikkinchi hakam;
- kotib;
- to'rtga (ikkita) chiziq hakamlari;

Ularning joylashishi 10 sxemada ko'rsatilgan FIVBning rasmiy musobaqalarida kotib assitenti bo'lishi shart.

10.2. Hakamlar va ularning ish faoliyati.

10.2.1. O'yin davomida hushtak chalish huquqi faqat birinchi va ikkinchi hakamga beriladi:

10.2.1.1. Birinchi hakam to'pni o'yinga kiritishga ruxsat xushtagimi chaladi.

10.2.1.2. Birinchi va ikkinchi hakam yuz bergan xatoga aniq ishonch hosil qilganlaridan so'ng o'yinni to'xtatishga ko'rsatma beradilar.

10.2.2. Ular o'yin davomida jamoaning biror iltimosini qondirish yoki rad etish bo'yicha xushtak chalish bilan ko'rsatma beradilar.

Bu holda birinchi hakam ro'y bergan xatoning mohiyatiga ham, xatoga yo'l qo'ygan o'yinchiga ham ko'rsatma bermaydi. U faqat o'yinning davom ettirilishiga ishora qiladi.

10.2.3. O'yin vaziyati hakamning xushtagi bilan to'xtatilgan zahoti xato mohiyati rasmiy ishora bilan izohlanadi.

10.2.3.1. Birinchi hakam quyidagilarni rasmiy ishora bilan ko'rsatadi:

- a) to'p kiritadigan jamoani;
- b) xatoning turini;
- c) xato qilgan o'yinchim (agar zaruriyat bo'lsa);

Ikkinchi hakam birinchi hakamning ishorasini kuzatib, uni takrorlaydi.

10.2.3.2. Agar xato ikkinchi hakam tomonidan belgilansa, u quyidagilarni ishora bilan ko'rsatishi lozim;

- a) xatoni turi;
- b) xato qilgan o'yinchii;
- c) to'p kiritadigan jamoani

Bu holda birinchi hakam ikkinchi hakam ishorasini qaytarmaydi.

10.2.3.3. Agar xato ikki tomondan baravariga ro'y bersa, ikki hakam ham quyidagilarga ishora qiladi:

- a) xatoni turi;
- b) xato qilgan o'yinchilarni (agar zaruriyat bo'lsa);
- c) to'p kiritadigan jamoani

10.3 Birinchi hakam.

10.3.1. Birinchi hakam joyi

Birinchi hakam o'z faoliyatini to'r tortilgan ustun orqasida joylashadigan hakam o'rindig'ida tik turib yoki o'tirgan holda amalga oshiradi.

10.3.2. Birinchi hakamning vakolati.

10.3.2.1. Birinchi hakam o'yin jarayonini o'yin boshlanishidan yakunlanishigacha boshqarib boradi. U shu o'yinda ishtirok etayotgan barcha hakam va o'yinchilarga rahbarlik qiladi. O'yin davomida uning qarorni hal qiluvchi kuchga ega. Birinchi hakam qolgan hakamlar qarorini noto'g'ri deb topsa, ularning qarorini bekor qilish huquqiga ega. Agar biror-bir hakam o'z vazifasini uddalay olmasa, birinchi hakam uning vazifasini o'z zimmasiga olishi mumkin.

10.3.2.2. Birinchi hakam maydondagi boshqa ishchilar (to'pni olib beruvchilar maydonni tozalovchilar) faoliyatini ham nazorat qiladi.

10.3.2.3. Birinchi hakam o'yinga aloqador Qoidadan tashqari masalalarni ham hal qilish huquqiga ega.

10.3.2.4. Birinchi hakam o'z qarorlarini muhokama qilishga yo'l qo'ymasligi kerak. Lekin jamoa sardori iltimosiga ko'ra, u o'zining qaroriga izoh berishi lozim. Agar sardor mazkur izohdan qanoatlan-

masa, unga o'yindan so'ng rasmiy shikoyat arizasini yozish huquqi berilishi kerak.

10.3.2.5. Birinchi hakam maydon, uskunalar sharoitlarning Qoidaga mos ekanligiga javob beradi.

10.3.3. Burchlari.

10.3.3.1. Birinchi hakam o'yindan oldin:

10.3.3.1.1. Maydon, to'p va boshqa uskunalar holatini nazoratidan o'tkazadi;

10.3.3.1.2. Jamoalar sardorlari bilan qur'a tashlashi uyushtiradi;

10.3.3.1.3. Razminka qilayotgan o'yinchilarni nazorat qiladi.

10.3.3.2. O'yin davomida faqat birinchi hakam quyidagi huquqlarga ega:

10.3.3.2.1. Jamoalarni ogoxlantirish;

10.3.3.2.2. Nomunosib xulq-atvor, odob hamda to'pni o'yinga kiritishni cho'zish hollarini jazolash;

10.3.3.2.3. Quyidagi qarorlarni qabul qiladi:

a) to'p kirituvchining xatosi, to'p kirituvchi jamoa a'zolarining joylashishidagi xatosi, kiritilayotgan to'p yo'nalishini to'sish xatosi bo'yicha;

b) to'r va uning ustida ro'y beradigan xatolar bo'yicha;

c) orqa chiziq o'yinchilari va Liberoni hujum zarbasi;

d) Liberoni oldingi zonadan barmoqlar bilan yuqoridan uzatilgan to'g'ri hujum zarbasini qo'llash;

e) to'pni to'r pastidan o'tgan vaqtda.

10.3.3.3. O'yin tugagandan so'ng u bayonnomani ko'zdan kechirib imzo chekadi.

10.4. Ikkinchi hakam

10.4.1 Joyi.

Ikkinchi hakam birinchi hakamning qarama-qarshi tomonidagi voleybol ustuni ortida birinchi hakamga qaragan holda tik turib joylashadi.

10.4.2. Vakolatlari.

10.4.2.1. Ikkinchi hakam birinchi hakamning yordamchisi hisoblanadi. Shu bilan bir qatorda uning o'zining mustaqil vakolatlari mavjud.

Agar birinchi hakam o'z faoliyatini davom ettira olmaslik holatiga tushib qolsa, ikkinchi hakam uning vazifalarini o'z zimmasiga olishi kerak.

10.4.2.2. Ikkinchi hakam, xushtak chalmasdan turib, o'z vakolatiga tegishli bo'lmagan xatolarni ishora bilan ko'rsatishi mumkin. Lekin u ushbu xatolarni birinchi hakam so'zsiz e'tiborga olishini talab qila olmaydi.

10.4.2.3. Ikkinchi hakam kotib faoliyatini nazorat qilib boradi.

10.4.2.4. Ikkinchi hakam zaxiradagi o'yinchilarni kuzatib turadi. Agar ular qoidaga xilof harakat qilishsa, bu haqda birinchi hakamga xabar beradi.

10.4.2.5. Ikkinchi hakam ikki jamoa o'yinchilari razminkasini nazorat qilib boradi.

10.4.2.6. Ikkinchi hakam tanaffuslarga ruxsat beradi, ularning muddatini nazorat qiladi, noto'g'ri murojaat yoki talabni rad etadi.

10.4.2.7. Ikkinchi hakam tanaffuslarga va o'yinchi almashtirish sonini nazorat qilib turadi hamda bu haqda birinchi hakamga to'liq axborot berib boradi (ikkinchi tanaffus va 5-6 almashtirishlar, o'z vakolatidagi axborot).

10.4.2.8. Agar biror o'yinchi jarohat olsa, ikkinchi hakam istisno tariqasida o'yinchi almashtirishga ruxsat beradi, yoki shu jarohat olgan o'yinchiga 3 daqiqa tiklanish uchun imkon beradi.

10.4.2.9. Ikkinchi hakam maydon yuzasi, to'pning sifati va to'rnig qoidaga muvofiq o'rnatilganligini nazorat qilib turadi.

10.4.2.10. Ikkinchi hakam jazo chorasi ko'rilgan jamoa a'zolarini kuzatadi va ularni qoidaga hilof harakatlari haqida birinchi hakamga xabar beradi.

10.4.3 Burchlari.

10.4.3.1. Har bir partiyadan oldin, hatto o'yin davomida ham o'yinchilarni maydonda joylashish qoidasini buzmasliklarini nazorat qilib boradi, va kartochkada ko'rsatilgan joylashish raqamlariga muvofiqqligini solishtiradi.

10.4.3.2. Ikkinchi hakam o'yin davomida xushtak chalish va ishora bilan quyidagi qarorlarni qabul qiladi:

10.4.3.2.1. Raqib maydon va to'r ostidan raqib tomoniga o'tib ketganda;

10.4.3.2.2. O'yinga kiritilayotgan to'p qilayotgan jamoa o'yinchilari joylashish qoidasini bo'zganda;

10.4.3.2.3. O'zi joylashgan tomonning yaqinida o'yinchi to'rga va chegaralovchi antennaga tegib ketsa;

10.4.3.2.4. Orqa chiziq o'yinchisi yoki Libero to'siq qo'yganda;

10.4.3.2.5. To'p begona jism yoki maydon yuzasiga tegsa (birinchi hakam bunday xatomi ko'rmay qolganda).

10.4.3.3. O'yin yakunida bayonnomaga imzo qo'yadi.

10.5. Kotib.

10.5.1. Hakamlilik qilish joyi

Kotib o'z faoliyatini birinchi hakam qarama - qarshisidagi ustun ortida (ikkinchi hakam orqasida) joylashtirilgan stulga o'tirgan holda olib boradi.

10.5.2. Burchlari.

Kotib ikkinchi hakam bilan hamkorlikda Qoidaga muvofiq o'yin bayonnomasini yozib boradi.

Kotib o'zining hakamlilik faoliyati bilan bog'liq bo'lgan ma'lumotlarni bildirishda o'yinni to'xtatish kerak bo'lib qolsa, tovushi farq qiluvchi xushtak yoki sirenadan foydalanishi mumkin.

10.5.2.1. Kotib o'yin va partiyalar oldidan:

10.5.2.1.1. Bayonnomaga o'yin va jamoa haqidagi ma'lumotni yozadi hamda sardor va murabbiylar imzosini qo'ydiradi;

10.5.2.1.2. O'yinchilarning joylashish tartibi bo'yicha murabbiy bergan varoqdagi o'yinchilar raqamini bayonnomaga yozadi.

Agar kotib ushbu varoqni o'z vaqtida olmasa, u zudlik bilan bu haqda ikkinchi hakamga aytadi. Varoqdagi o'yinchilar raqami hakamlardan boshqa kishilarga sir tutiladi.

10.5.2.1.3. Liberoni raqami va familiyasini bayonnomada qayd etadi.

10.5.2.2. Kotib o'yin davomida:

10.5.2.2.1. Yig'ilgan ochkolarni yozib boradi va hisobning tabloda to'g'ri aks ettirilishini nazorat qiladi;

10.5.2.2.2. O'yinga to'p kiritish navbatini nazorat qiladi. Agar navbat buzilsa, zudlik bilan bu haqda hakamlarni xabardor qiladi;

10.5.2.2.3. Tanaffuslar va o'yinchi almashtirishlarni bayonnomaga yozib boradi hamda buni to'g'ri yoki noto'g'ri ekanligini ikkinchi hakamga aytib turadi;

10.5.2.2.4. Tanaffus noto'g'ri talab qilingan bo'lsa, bu haqda hakamlarga xabar beradi;

10.5.2.2.5. Hakamlarni partiya tugagani texnik tanaffuslarning boshlanishi va tugash vaqti hamda hal qiluvchi partiyada hisob 8 bo'lganligi haqida xabardor qiladi;

10.5.2.2.6. Har bir ko'rilgan jazo choralarini bayonnomada qayd etadi;

10.5.2.2.7. Ikkinchi hakam ko'rsatmasiga binoan o'yinda ro'y bergan barcha vaziyatlarni (istisno tariqada almashtirish, turli tanaffuslar va hokazo bayonnomaga yozib boradi).

10.5.2.3. O'yin yakunida kotib:

10.5.2.3.1. Yakuniy hisobni bayonnomaga yozadi;

10.5.2.3.2. Agar shikoyat bo'lsa, uni bayonnomaga qayd etadi va sardorga shu shikoyat mohiyatini bayonnomada ko'rsatishga ruxsat beradi.

10.5.2.3.3. Bayonnomaga imzo chekadi, sardor va hakamlarga imzo qo'ydiradi;

10.6. Chiziq hakamlari.

10.6.1. Hakamlik qilish joyi

Agar o'yinda ikki chiziq hakam ishtirok etsa, ular maydon burchaklaridan 1-2 m uzoqlikda bir-biriga diagonal holatda joylashadilar. Ular yon va orqa chiziqlarni o'z tomonidan nazorat qiladi.

FIVBning rasmiy musobaqalarida 4 ta chiziq hakamlari ishtirok etadi (S-5). Ular maydonning har bir burchagidan 1 - 3 m uzoqlikda bo'sh zo'nada to'rib o'z chiziqlarini nazorat qiladi.

10.6.2. Burchlari.

10.6.2.1. Chiziq hakamlari o'z xarakatlarini bayroqcha (40x40 sm) bilan amalga oshiradi;

10.6.2.1.1. To'p maydonga yoki chiziq ustiga tushsa, bayroqni pastga tushirib ishora qiladi;

10.6.2.1.2. To'p maydondan tashqariga tushsa yoki chegaralovchi antenna tashqarisidan o'tsa, bayroqni yuqoriga ko'tarib ishora qiladi;

10.6.2.1.3. To'p antennaga tegsa yoki to'r tagidan o'tsa bayroqni yuqoriga ko'tarib ishora qiladi.

10.6.2.1.4. To'p o'yinga kiritilayotganda o'yinchi maydondan tashqarida bo'lsa, bayroq yuqoriga ko'tariladi;

10.6.2.1.5. Chiziq hakami to'pni o'yinga kiritayotgan o'yinchi-ni chiziqni bosganligi yoki bosmaganligini nazorat qiladi.

10.6.2.1.6. O'yinchi o'z maydonida to'p bilan o'ynayotganda, antennaga tegib ketsa yoki bu holat o'yinga xalaqit bersa ishora qiladi;

10.6.2.1.7. To'p to'r ositidan o'tsa yoki raqib maydoni tomonidan antennaga tegsa ishora qiladi.

10.6.2.2. Birinchi hakamni iltimosiga ko'ra, chiziq hakami o'z qarorini takrorlaydi.

10.7. Rasmiy ishoralar.

10.7.1. Hakamlar ishoralari.

Hakamlar ro'y beradigan xatolar yoki tanaffuslarni rasmiy ishoralar bilan amalga oshiradi. Ishora holati bir oz vaqt saqlanib to'rishi lozim. Hakam bir qo'li bilan xatoga yo'l qo'ygan jamoa maydonini, ikkinchi qo'li bilan to'p qaysi tomonga berilishini ko'rsatadi.

10.7.2. Chiziq hakamlarini bayroqcha bilan ishora qilishi

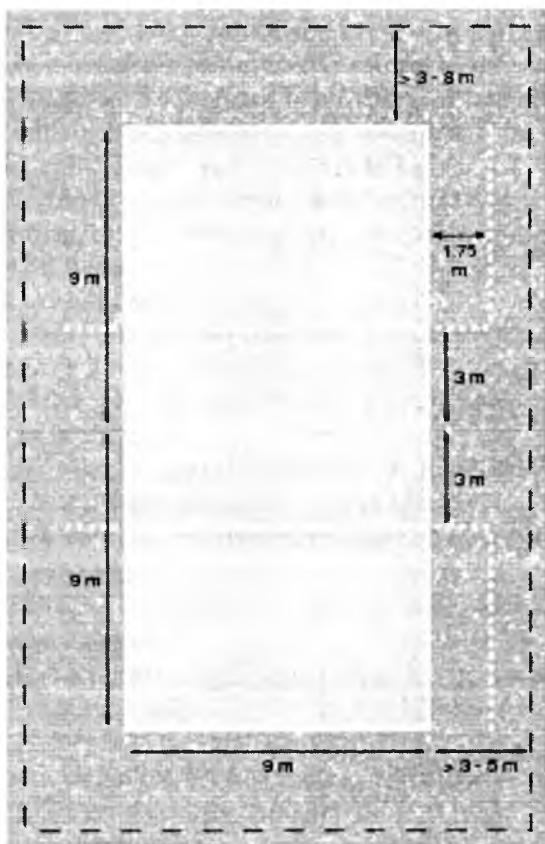
Chiziq hakamlari ro'y bergan xatolar mohiyatini rasmiy ishora bilan ma'lum qilib, biroz ushbu holatni saqlab turishi lozim.

VII BO'LIM. SXEMALAR

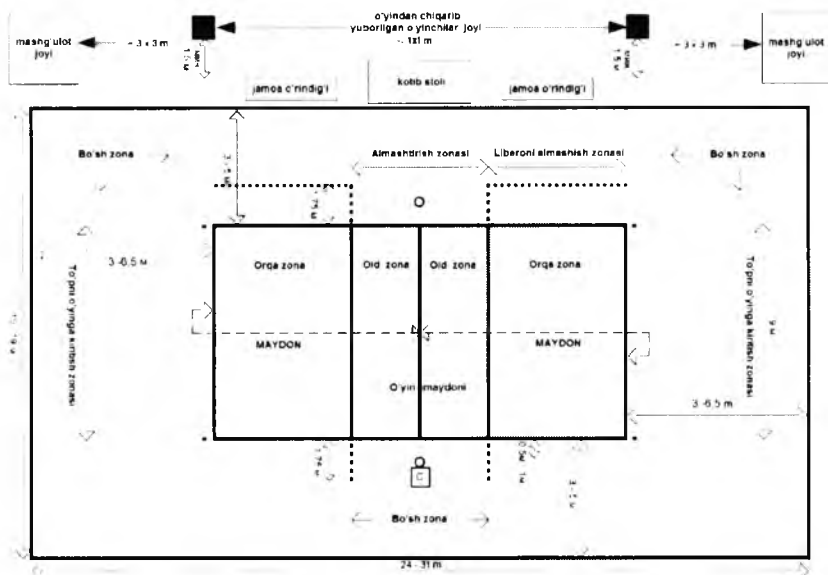
8-QISM

SXEMA 1.

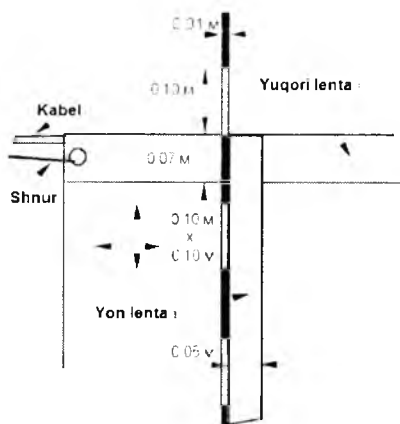
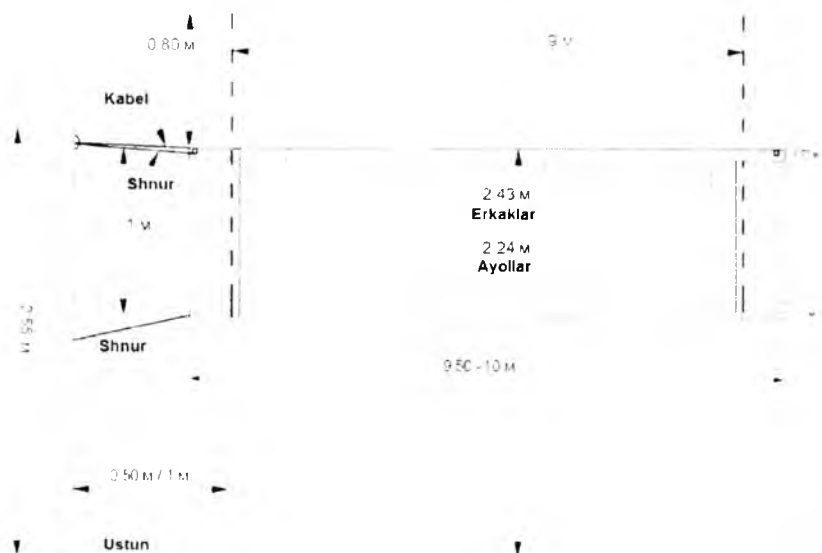
O'YIN MAYDONI

SXEMA 2.

SXEMA 3.

SXEMA 4.

NOTO'G'RI XULQ-ATVORI JAZOLASH CHORALARI TURLARI

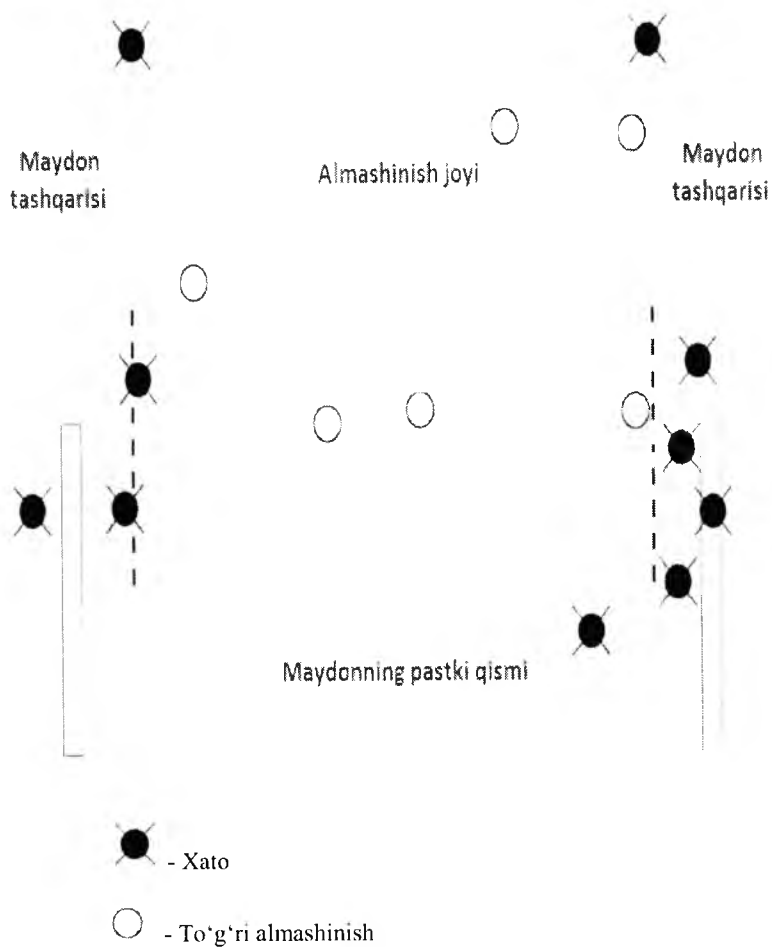
Xulq-atvor toifasi	Takrorlanishi (jamoa uchun)	Qoida buzuvchi	Choralar	Kartochkalar	Oqibat
Qo'pol muomala (harakat)	Birinchil bor	Jamoani har bir a'zosi	Tanbeh	Qizil	O'yin vaziyati mag'lubiyat bilan tugaydi
	Ikkinchi	Qoida buzgan jamoa a'zosi	Maydondanchetlashtirish	Qizil+sariq	Partiya oxirigacha maydondan chetlashtiriladi va qoida buzuvchilar joyida qoladi
	Uchinchi	Yana o'sha jamoa a'zosi	Diskvalifikatsiya	Sariq + Qizil alohida ko'rsatiladi	Uchrashuv oxirigacha musobaqa o'tkazish joyini tark etadi
Ta'qib qilish	Birinchil	Jamoani har bir a'zosi	Maydondan chetlashtirish	Qizil + Sariq birga ko'rsatiladi	Partiya oxirigacha maydondan chetlashtiriladi va qoida buzuvchilar joyida qoladi
	Ikkinchi	Qoida buzgan jamoa a'zosi	Diskvalifikatsiya	Sariq + Qizil alohida ko'rsatiladi	Uchrashuv oxirigacha musobaqa o'tkazish joyini tark etadi
Taxdid solish (hujum)	Birinchil	Jamoani har bir a'zosi	Diskvalifikatsiya	Sariq + Qizil alohida ko'rsatiladi	Uchrashuv oxirigacha musobaqa o'tkazish joyini tark etadi

O'YIN VAQTI ASOSSIZ "BUZILGANDA" JAZO CHORALARI TURLARI

{ulq-	Takrorlanishi	Qoida	Choralar	Kartochkalar	Oqibat
O'yinni "cho'zish"	Birinchii	Har bir jamoa a'zosi	Cho'zish uchun ogohlantirish tanbeh	Sariq kartochka kaft orasida ko'rsatish	Ogohlantirish – jazo berilmaydi
	Ikkinchi (va hokazo)	Har bir jamoa a'zosi	Cho'zish uchun tanbeh	Qizil kartochka kaft orasida ko'rsatish	O'yin vaziyati mag'lubiyat bilan tugaydi

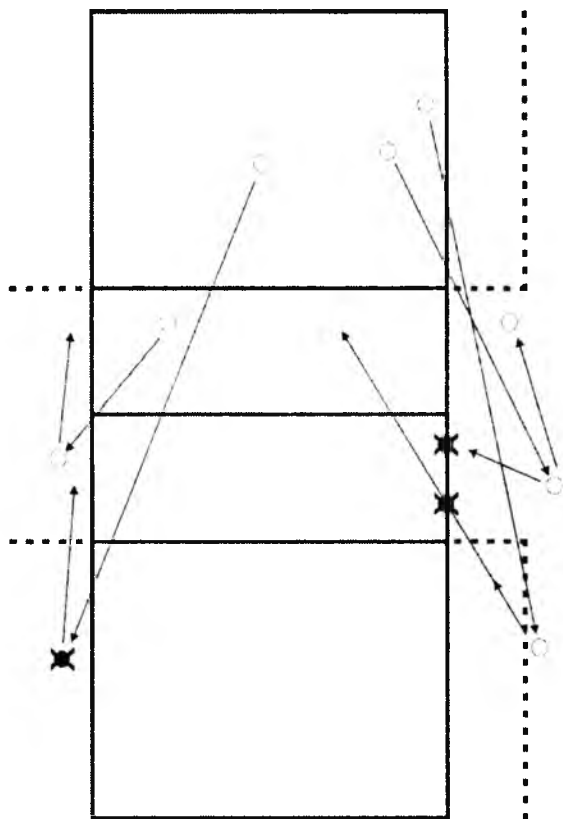
SXEMA 5.

TO'P VERTIKAL YO'NALISHDA TO'R USTIDAN RAQIB MAYDONCHASIGA O'TISHI

SXEMA 6.

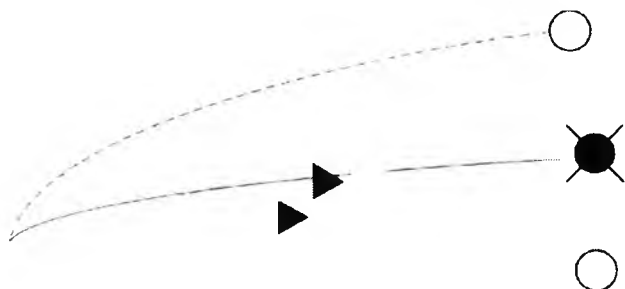
RAQIB JAMOANING BO'SH ZONASIGA TO'PNI VERTIKAL TUSHIRISH

✱ - Xato

○ - To'g'ri

SXEMA 7: **GURUHLI TO'SIQ**

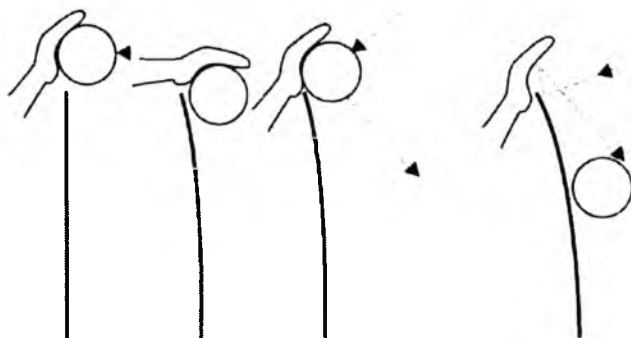
- Xato

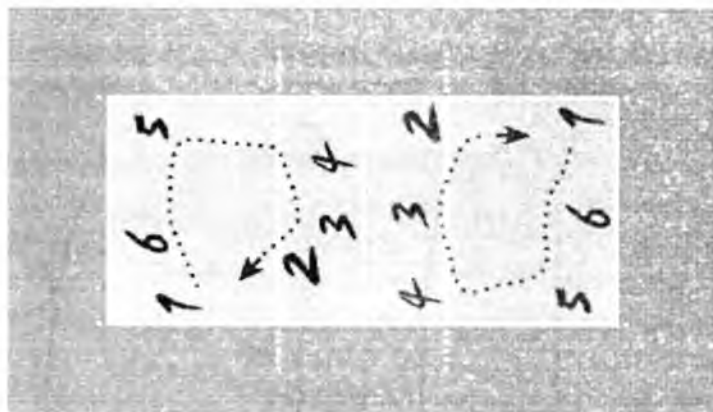
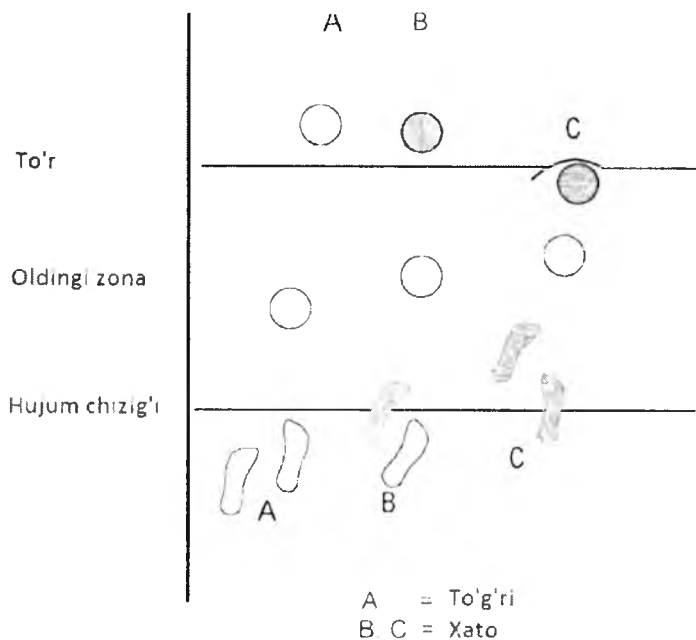
- to'g'ri

SXEMA 8:

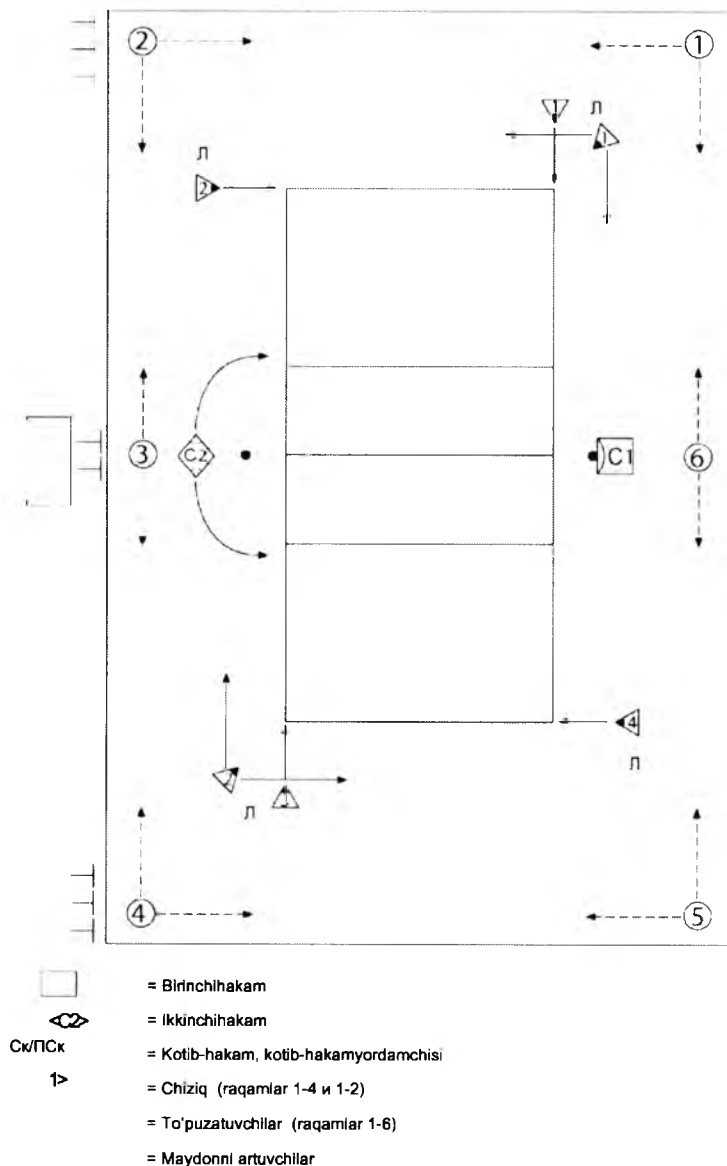
To'p to'rdan baland To'p to'rning yuqori To'p to'rga tegayapti To'p to'rdan sapchigan

SXEMA 9: ORQA ZONA O'YINCHI HUJUMI

SXEMA 10: HAKAMLAR BRIGADASI VA ULARNING JOYLASHISHI

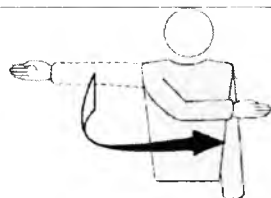

SXEMA 11: HAKAMNING RASMIY IMO-ISHORALARI

Shartli belgilar:	П	O'z vazifasiga ko'ra imo-ishora ko'rsatuvchi hakam
	В	Ayrim vaziyatlarda imo-ishora ko'rsatuvchi hakam
	П В	

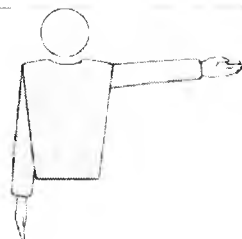
TO'P KIRITISHGA RUXSAT BERISH

Qo'l harakati bilan to'p kiritish yo'nalishini ko'rsatish

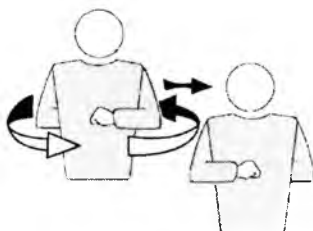
TO'P KIRITUVCHI JAMOA

Qo'lni yon tomonga yozib, to'p kirituvchi jamoani ko'rsatish

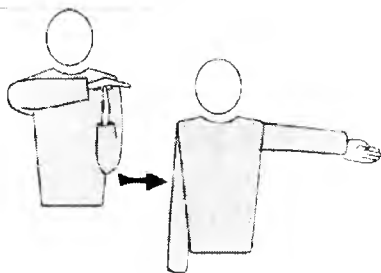
MAYDON ALMASHINISH

Tirsak-qo'llarni ko'tarib, ularni gavda oldi va orqasi bo'ylab burish

TAYM-AUT (TANAEFFUS)

Bir qo'l kaftini ikkinchi qo'l barmoqlari ustiga T shaklida qo'yish va Taym-aut so'ragan jamoa tomonni ko'rsatish

O'YINCHI ALMASHTIRISH

Tirsak-bilaklarni ko'tarib o'zaro aylantirish

NOTO'G'RI HULQ-ATVOR UCHUN OGOHLANTIRISH

Sariq kartochkani ko'rsatish

NOTO'G'RI HULQ-ATVOR UCHUN DAKKI BERISH

Qizil kartochkani ko'rsatish

MAYDONDAN CHIQARISH

Sariq va qizil kartochkani birga ko'rsatish

DISKVALIFIKASIYA

Sariq va qizil kartochkani aloxida ko'rsatish

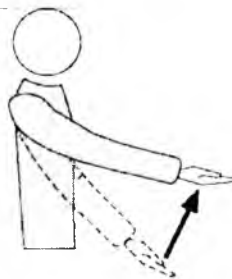
PARTIYANI (YOKI O'YINNI) YAKUNLASH

Tirsaklarni egib bilak panjalarni kesim shaklida joylashtirish

TO'P KIRITISHDA TO'P IRG'ITILMADI

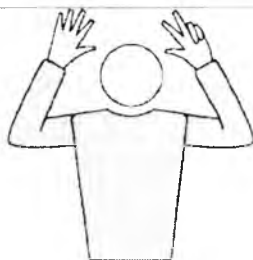
Panja yuqoriga ko'tarilgan qo'lni diagonal cho'zib yuqoriga ko'tarish

TO'P KIRITISH VAQTI CHO'ZILDI

Keng yozilgan 8 barmoqni
ko'tarish

П

TO'SIQ QO'YISH YOKI TO'P YO'NALISHINI TO'SISH

Ikki qo'l panjalarini oldinga
qaratib ko'tarish

П Б

JOYLASHISH YOKI JOY ALMASHINISHDAGI XATO

Ko'rsatish barmoq bilan aylanma
xarakatni ko'rsatish

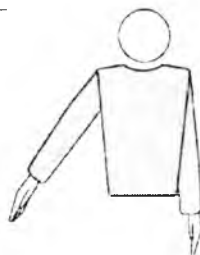
П Б

TO'P MAYDONDA

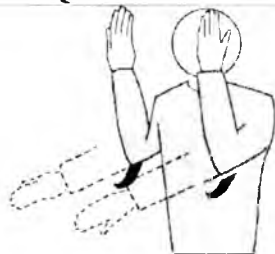
Qo'l va barmoqlarni maydon
yuzasi tomon ko'rsatish

П Б

TO'P MAYDONDAN TASHQARIDA

Tirsakdan q o'llarni ko'tarib
gavda tomon harakatlantirish

П Б

TO'PNI USHLASH

Qo'llarni tirsakdan ko'tarib
pastdan yuqoriga harakatlantirish

П

TO'PGA IKKI MARTA TEGISH

Ikki barmoqni ko'tarish

П

TO'PNI TO'RT MARTA O'YNASH

To'rt barmoqni ko'tarish

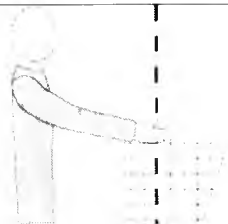

П

O'YINCHINING TO'RG A TEGISHI KIRITILGAN TO'P TO'RG A TEGIB RAQIB TOMON O'TMADI

Muvofiq qo'l bilan to'rning
muvofiq tomonini ko'rsatish

П В

TO'RNINIG BOSHQA TOMONIGA TEGISHI

Panjası pastga qaratilgan qo'l
bilan to'r ustiga ko'rsatish

П

HUJUM ZARBASIDAGI XATO

Muvofiq qoidalar; Orqa zona
o'yinchisi Libero oldingi zonada
yuqoridan ikki qo'llab to'p
uzatish.

Orqa zona o'yinchisi libero va
raqibni to'p kiritishida.

П В

TO'P KIRITAYOTGANDA CHIZIQNI BOSISH YOKI MAYDON KENGLIGIDAN CHIQIB KETISH HOLATLARI

Muvofiq qoidalar; O'rta chiziq
yoki muvofiq chiziq tomon qo'lni
pastga yozib barmoq bilan
ko'rsatishi

П В

IKKI TOMONLAMA XATO YOKI O'YINNI QAYTA O'YNASH

Ikki bosh barmoqni vertikal ko'tarish.

TO'PNI BOSHQA JOYGA TEGISHI

Bir qo'l panjasini boshqa qo'l barmoqlariga perpendikulyar qilib ko'rsatish

O'YIN CHO'ZISH UCHUN OGOHLANTIRISH/ O'YIN CHOZISH UCHUN DAKKI BERISH

Qo'lni ko'tarib sariq kartochkani ikkinchi qo'l bilagiga tekkizish va shu ogohlantirish qizil kartochkada korsatilganda (dakki) beriladi.

CHIZIQ HAKAMINING BAYROQ BILAN ISHORA QILUVCHI HARAKATLARI

TO'P MAYDONDA

Bayroq bilan pastni ko'rsatish.

TO'P MAYDONDAN TASHQARIDA

Bayroqni vertikal ko'tarish.

TO'PGA TEGISH

Bayroqni gavda oldida vertikal ko'tarib boshqa qo'l panjasiga tekkizish.

JOYNI ALMASHISH, TO'PNI BEGONA NARSAGA TEGISHI YOKI TO'P KIRITISHDA CHIZIQNI BOSISH

Bayroqni bosh ustida harakatlantirish yoki muvofiq chiziq tomon ko'rsatish.

QAROR QABUL QILISH IMKONI YO'Q

Ikki qo'l ni ko'krak tomon ko'tarib kesim shaklida harakatlantirish.

BILIMLARNI BAHOLASH BO‘YICHA SAVOLLAR TESTI

1. Maydonni belgilovchi chiziqlarning kengligi qancha?

- a) 3sm
- b) 4sm
- c) 5sm
- d) 7sm

2. 15-16 yoshli qizlar orasidagi musobaqalarda to‘rning yuqori qirg‘og‘i maydondan qancha balandlikda bo‘lishi kerak?

- a) 2m
- b) 2m 10sm
- c) 2m 15sm
- d) 2m 20sm

3. O‘yinchilarning o‘zaro to‘g‘ri yoki noto‘g‘ri joylashishi (to‘pni o‘yinga kiritish vaqtida) hakam tomonidan qanday aniqlanadi?

- a) gavdaning holatiga qarab
- b) o‘yinchilar oyoq kaftlari holatiga qarab
- c) qo‘llar holatiga qarab
- d) boshning holatiga qarab

4. Bitta jamoa bir partiya davomida o‘yinchilarni almashtirish imkoniyatidan ko‘pi bilan necha marta foydalanishi mumkin?

- a) ikki
- b) to‘rt
- c) besh
- d) olti

5. Agar o‘yinga to‘p kiritishni (hakam hushtak chalganidan so‘ng) bayonnomma bo‘yicha navbatiga muvofiq uni bajarishi

kerak bo'lgan o'yinchi emas boshqasi amalga oshirsa, nima qilinadi?

- a) bahsli to'p hisoblanadi
- b) to'g'ri joylashuv tiklanadi, o'yinga yangitdan to'p kiritiladi
- c) jamoa bir ochko bilan jazolanadi, to'pni o'yinga kiritish huquqi raqibga beriladi
- d) jamoa o'yinga to'p kiritish huquqini yo'qotish bilan jazolanadi, to'g'ri joylashuv tiklanadi

6. O'yinga to'p kiritish bajarilayotganda hatolarni qayd etish ikkinchi hakamning vazifasiga kiradimi?

- a) agar chiziqdagi hakam bor bo'lsa, kirmaydi
- b) har qanday holatda ham kirmaydi
- c) kiradi, faqat jamoalarning biriga
- d) agar chiziqdagi hakamlar bo'lmasa, kiradi

7. Bir partiyada (1- 4 partiyalar) jamoalardan biri ko'pi bilan qancha miqdorda ochko yiqqunga qadar davom etadi?

- a) 17
- b) 19
- c) 23
- d) 25

8. O'rta chiziqdan qanday oraliqda hujum chizig'i o'tkaziladi?

- a) 2m
- b) 2,5 m
- c) 3m
- d) 4m

9. 13-14 yoshli qizlar orasidagi musobaqalarda to'rning yuqorigi qirg'og'i maydondan qancha balandlikda bo'lishi kerak?

- a) 2m

- b) 2m 05sm
- c) 2m 10sm
- d) 2m20sm

10. Orqa chiziq (1,5,6 zona) o'yinchisiga hujum chlzig'ini bosib, hujum zarbasini bajarish (ya'ni to'rning yuqori qirg'og'idan balandda bo'lgan to'pni urish) mumkinmi?

- a) ruhsat beriladi, agar bu itarilish vaqtida o'yinchi hujum chizig'ini to'liq bosmagan bo'lsa
- b) ruhsat beriladi, agar uning harakatlari majburiy bo'lsa (uchinchi so'nggi zarba)
- c) ruhsat berilmaydi, agar bu uning jamoasi bajarayotgan ikkinchi zarba bo'lsa
- d) hech qachon ruhsat berilmaydi

11. Musobaqa to'g'risidagi Nizom qachon ishlab chiqilib, tasdiqlanishi kerak?

- a) musobaqa boshlanishidan 1 oy avval
- b) musobaqa boshlanishidan 10 kun avval
- c) musobaqa boshlanishidan bir hafta avval
- d) har bir taqvimiy yilning boshigacha

12. O'yinchilarga tanani qaysi qismi bilan to'pni qabul qilishga ruhsat beriladi?

- a) faqat qo'llar bilan
- b) tanani beldan yuqori qismi bilan
- c) faqat qo'llar va bosh bilan
- d) tanani barcha qismi bilan
- e) tanani faqat tizza qismigacha

13. Voleybol maydonchasi qanday o'lchamlarga ega?

- a) 10h20m
- b) 7h14m

- c) 8h16m
- d) 9h18m
- e) 9,5h18,5m

14. Partiyalar orasidagi tanaffus qancha davom etiladi?

- a) 3,5min
- b) 2min
- c) 2,5min
- d) 5min
- e) 3min

15. To'pni o'yinga kiritayotgan o'yinchi hakamni hushtagidan so'ng to'pni erga tushirmasdan ilib olsa, qanday qaror qabul qilinadi?

- a) bahsli vaziyat yaratiladi va to'p o'yinga kiritiladi
- b) to'p o'yinga kiritilgan deb hisoblanib, raqib jamoaga ochko beriladi
- c) to'pni o'yinga kiritish ijro etilganligi qayd qilinadi va to'p raqib jamoaga beriladi
- d) jamoaga ogohlantirish beriladi
- e) o'yinchiga sariq kartochka beriladi

16. To'pni ilib zarba berishga ruhsat beriladimi?

- a) o'yinchi to'rga tegmasdan ilib zarba berishi mumkin
- b) o'yinchi o'rta chiziqdan o'tmasdan ilib zarba berishi mumkin
- c) o'yinchi to'siqchini qo'lga tegmasdan ilib zarba berishi mumkin
- d) umuman ilib zarba berishi mumkin emas
- e) uchiali to'siq qo'ygan vaqtda mumkin

17. Kimni iltimosi bilan hakamlar tanaffus e'lon qiladi?

- a) sardorni va trenerni
- b) faqat trenerni

- c) faqat sardorni
- d) istalgan o'yinchini
- e) jamoa vrachini

18. Agar o'yinchi to'pni hakamning hushtagi chalinmasdan avval o'yinga kiritisa qanday qaror qabul qilinadi?

- a) o'yinchi ogohlantiriladi
- b) to'pni o'yinga kiritish qaytariladi
- c) raqib jamoaga ochko beriladi
- d) jamoa sariq kartochka bilan jazolanadi
- e) to'pni o'yinga kiritish huquqi raqib jamoasiga beriladi

19. Agar o'yin jarayonida to'p o'yinchining beldan past qismiga tegsa hato hisoblanadimi?

- a) har qanday vaziyatda hato hisoblanmaydi
- b) agar o'yinchi o'z maydonchasida turgan bo'lsa, hato hisoblanadi.
- c) har qanday vaziyatda hato hisoblanadi
- d) agar o'yinchi maydonchadan tashqari joyda turganda shu vaziyat ro'y bersa, hato hisoblanmaydi
- e) agar o'yinchi markaziy chiziqdan o'tib ketsa hato hisoblanmaydi

20. Maydonchani chegaralovchi lentalar to'rning qay eriga o'rnatiladi?

- a) to'rning chetlariga
- b) yon chiziqlar bilan markaziy chiziqning kesishgan joylariga perpendikulyar ravishda o'rnatiladi
- c) to'r chetlaridan ichkariga qarab 10smoralig'ida o'rnatiladi
- d) to'r chetlaridan ichkariga qarab 20sm oralig'ida o'rnatiladi
- e) to'r chetlaridan ichkariga qarab bir to'p kengligidagi joyga o'rnatiladi

21. Texnik tanaffus qancha vaqt davom etadi?

- a) 45 sek
- b) 30 sek.
- c) 20 sek.
- d) 40 sek.
- e) 60 sek.

22. O'yin davomida to'p begona predmetlarga tegib ketsa hato hisoblanadimi (ship, daraht, projektorlar va hokazo)?

- a) agar to'pning yo'nalishi o'zgarmasa hisoblanmaydi
- b) agar tup begona predmetga tekkandan so'ng o'yinchi to'pni qabul qila olsa hato hisoblanmaydi
- c) agar tekkandan so'ng koptok maydondan tashqariga chiqib ketsa hato hisoblanmaydi
- d) hakamlarning ko'rsatmasi bo'yicha
- e) hato hisoblanadi

23. Voleybol musobaqasida qatnashuvchilarning kiyimida (maykasida) nomerlar nechadan nechagacha bo'ladi?

- a) 1dan to 99
- b) 1dan to 30
- c) 1dan to 20
- d) 1dan to 25
- e) 1dan to 15

24. Erkaklar jamoalari uchun voleybol to'rining yuqori chekkasi maydoncha yuzasiga nisbatan qancha balandlikka ega?

- a) 2m43sm
- b) 2m30sm.
- c) 2m20sm.
- d) 2m50sm.
- e) 2m55sm.

25. Hushtak chalingandan so'ng to'pni o'yinga kiritishga qancha vaqt beriladi ?

- a) 3 sek.
- b) 5 sek.
- c) vaqt chegaralanmagan
- d) 10 sek.
- e) 8 sek.

26. O'yin jarayonida o'yinchi to'rga tegib ketsa hato hisoblanadami?

- a) agar to'rga tegish vaziyatda maydonchani chegaralovchi lentalar oralig'ida ro'y bersa hatohisoblanadi
- b) agar orqa chiziqdagi o'yinchi to'rga tegsa hatohisoblanmaydi
- c) agar o'yinchi to'pni to'rdan qabul qilsa hatohisoblanaydi
- d) agar o'yinchi to'pni sakrab uzatganda hatohisoblanmaydi
- e) har qanday vaziyatdaham hatohisoblanadi

27. Chiziqhakamlari hatolariini qanday aniqlaydi?

- a) hushtak bilan
- b) qo'li bilan
- c) ishora bilan
- d) bayroqcha bilan ishoraqilib
- e) jez bilan

28. To'rdagi maydonchani chegaralovchi antennalarning balandligi qancha?

- a) 150sm.
- b) 160sm.
- c) 180sm.
- d) 170sm.
- e) 200sm.

29. Bir bo'lim (partiya) davomida "libero" o'yinchi necha marta o'yinchilarni almashtirish mumkin?

- a) besh
- b) sakkiz
- c) olti
- d) qancha kerak bo'lsa, shuncha
- e) o'n

30. O'yinchilar qaysi vaqtda o'z joylarini almashtirishi mumkin?

- a) hakam hushtak chalgandan keyin
- b) to'p o'yinga kiritilgan (podacha) zahoti
- c) o'yinga kiritilgan to'p to'r ustidan o'tgandan so'ng
- d) o'yinga kiritilgan to'p raqib jamoa aʼzosi qabul qilgandan so'ng
- e) to'pmi o'yinga kirgizish uchun tashlaganda

31. Ayollar jamoalari uchun voleybol to'rining yuqori chekkasi maydoncha yuzasiga nisbatan qancha balandlikka ega?

- a) 2m43sm
- b) 2m30sm.
- c) 2m24sm.
- d) 2m50sm.
- e) 2m55sm.

32. 15-16 yoshli o'g'il bolalar orasidagi musobaqalarda to'rning yuqori qirg'og'i maydondan qancha balandlikda bo'lishi kerak?

- a) 2m 20sm
- b) 2m 30sm
- c) 2m35sm
- d) 2m 40sm

GLOSSARIY

Voleybol amaliyotida qo'llaniladigan ayrim atamalarning mantiqiy mohiyati

- **FIVB** – xalqaro voleybol federatsiyasi qisqartirilgan nomi;
- **Taym-aut** – (inglizcha) – tanaffus;
- **Tayd-breyk** – (inglizcha) – qisqa vaqt ichida biror amalni bajarish masalan, voleybolda to'p kiritish;
- **Setbol** – (inglizcha) – set – voleybolda partiya, bol – to'p;
- **Matchbol** – (inglizcha) – match – musobaqa, bol – to'p;
- **Partiya** – (lotincha) – bo'lim ma'nosini anglatadi;
- **Diagonal o'yinchi** (lotincha, yunoncha) – burchakdan chiquvchi o'yinchi;
- **Qur'a** – (o'zbekcha) – musobaqada ishtirok etadigan jamoalar raqiblarini aniqlash;
- **Zona** – (yunoncha) – chagaralangan turli joylar yoki harakat qilinishi belgilangan joylar;
- **Tur** – (fransuzcha, lotincha) – uzoq muddatli musobaqani bir tarkibiy bo'limi;
- **Turnir** – (nemischa) – bir necha o'yin (uchrashuv)lardan iborat musobaqa;
- **Birinchi yoki ikkinchi temp o'yinchisi** (temp - italyancha) temp – vaqtni anglatadi. Voleybolda birinchi temp o'yinchisi – bu hujum harakatini birinchi boshlovchi o'yinchi, ikkinchi temp o'yinchisi hujum harakatini ikkinchi bo'lib boshlaydigan o'yinchi. Bularning harakati to'pni uzatish balandligiga bog'liq bo'ladi.
- **Bog'lovchi o'yinchi** (o'zbekcha) – yo'llangan to'pni hujumchiga uzatuvchi o'yinchi;
- **Diskvalifikasiya** – dis (lotincha) – ayirish, ketkazish, kvalifikatsiya (lotincha) – sifat, toifa ma'nosini anglatadi. Sportda musobaqada ishtirok etishdan turli muddatga mahrum qilish;

- **Libero** – (lotincha) – erkin, holis ma’nolarini anglatadi. Voleybolda “Libero” o‘yin funksiyasini bajaruvchi o‘yinchi faqat 1,6,5 zonalarda joylashadi va o‘yin vaqtida maydon bo‘ylab harakatlanishi mumkin. Libero – o‘yinga faqat to‘p o‘yindan chiqqan vaqtida tushadi;

- **Informatsiya** – “lotincha” biror ma’lumotni e’lon qilish;

- **Komentator** – (lotincha) – musobaqa jarayonini talqin etuvchi, izohlab beruvchi mutaxassis;

- **Psixrometr** (yunoncha) – zallarda havo harorati va havo namligini o‘lchashga mo‘ljallangan asbob;

- **Barometr** – (yunoncha) – atmosfera (havo) bosimini o‘lchashga mo‘ljallangan asbob. Zallarda havo harorati, namligi va atmosfera bosimini musobaqa qoidasi bilan belgilangan me’yorda ekanligini tekshirish uchun psixrometr va barometr asboblaridan foydalaniladi.

To‘p ichidagi atmosfera bosimini aniqlash uchun kichik portlovchi barometr qo‘llaniladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Ўзбекистон Республикасининг «Жисмоний тарбия ва спорт тўғрисида»ги Қонуни //Ўзбекистон Республикаси Қонунига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш ҳақида. “Халқ сўзи” газетаси. 2015 йил 5 сентябрь.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 3-iyundagi “Jismoniy tarbiya va ommaviy sportni yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PK-3031-sonli qarori.halq so'zi gazetasi 4 iyun.
3. Айрапетьянц Л.Р., Пулатов А.А., Исроилов Ш.Х. Волейбол. Олий ўқув юртлари умумий курс талабалари учун ўқув қўлланма. – Т., 2009.
4. Ayrapetyans L.R., Pulatov A.A. Voleybol nazariyasi va uslubiyati. Oliy o'quv yurtlari uchun darslik. – Т., 2011.
5. Беляев А.В., Савин М.В. Волейбол. Учебник для студентов вузов ФК. – М.: ТВТ, 2009.
6. Железняк Ю.Д., Ивойлов А.В. Волейбол. Учебник для ИФК. – М.: ФиС, 1991.
7. Клешев Ю.Д. Волейбол. – М.: СпортАкадемПресс, 2003.
8. Пулатов А.А., Исроилов Ш.Х. Волейбол назарияси ва услубияти. Ўқув қўлланма. – Т., 2007. – 137 б.
9. ФИВБ нинг № 35 конгресс йиғилишидан олинган расмий қоидалар.

MUNDARIJA

MUQADDIMA	3
I Bo'lim. Musobaqa haqida tushuncha va musobaqa turlari	5
1.1. Musobaqani ochilish va yopilish marosimlari	5
1.2. Musobaqa Nizomi	7
1.3. Musobaqaga rahbarlik qilish	7
1.4. Musobaqa o'tkazish joyi va vaqti	8
1.5 Musobaqa ishtirokchilari	8
1.6. Natijalarni aniqlash	8
1.7. Rag'batlantirish	9
II Bo'lim. Musobaqa o'tkazish tizimlari	10
2.1. Aylanma tizim	10
2.2. Chiqib ketish tizimi	12
2.3. Aralash tizim	15
III Bo'lim. Hakamlar va hakamlik qilish	16
3.1. Birinchi hakam vakolatlari	16
3.2. Ikkinchi hakam vakolatlari	16
3.3. Kotib	17
3.4. Chiziq hakamlari	17
3.5. O'yinning mohiyati va mazmuni	19
IV Bo'lim. O'yin. Inshootlar va uskunalar	20
4.1. O'yin maydoni	20
4.1.1. O'lchamlari	20
4.1.2. O'yin maydoni yuzasi	20
4.1.3. Maydoncha chiziqlari	20
4.2. Zonalar va joylar	21
4.3. Harorat	22
4.4. Yorug'lik	22
4.5. To'r va ustunlar	22
4.6. Antennalar	23
4.7. Ustunlar	24
4.8. Qo'shimcha uskunalar	24
4.9. To'p	24
4.9.1. To'p standartlari	24
4.9.2. To'plarining bir xilligi	24
4.9.3. Beshta to'pdan foydalanish	24

V Bo'lim. Musobaqa ishtirokchilari.....	25
---	----

1-QISM ISHTIROKCHILAR

5.1. Jamoalar.....	25
5.1.1. Jamoa tarkibi.....	25
5.1.2. Jamoaning joylashishi.....	25
5.1.3. O'yin kiyimi.....	26
5.1.4. O'yin kiyimlarini o'zgarishi.....	27
5.1.5. Taqiqlangan buyumlar	27
5.1.6. Jamoa rahbarlari	27
5.1.6.1. Sardor.....	27
5.1.6.2. Murabbiy.....	28
5.1.6.3. Murabbiy yordamchisi.....	29

2-QISM O'YIN JARAYONI

5.2. Ochko olish, partiya va o'yinda g'alaba qozonish.....	29
5.2.1. Ochko olish.....	29
5.2.2. O'ynalgan to'pini yutish	29
5.2.3. Partiyani yutish	29
5.2.4. Tarkibi to'liq bo'lmagan jamoa va o'yinga kelmaslik	30
5.3. O'yinning tuzilishi.....	30
5.3.1. Qur'a tashlash.....	30
5.4. O'yinchining tayyorgarligi (разминка).....	30
5.5. Maydonda o'yinchining joylashishi.....	31
5.6. To'p kiritish vaqtida o'yinchining joy almashishi	31
5.7. Joylashishda xatoga yo'l qo'yish	32
5.8. Joy almashish.....	32
5.9. Joy almashishda xatoga yo'l qo'yish	33
5.10. O'yinchini almashtirish.....	33
5.10.1. O'yinchini almashtirish chegarasi.....	33
5.10.2. O'yinchini istisno tariqasida almashtirish.....	34
5.10.3. O'yinchi jazo bilan maydondan chiqarilganda almashtirish tartibi.....	34
5.10.4. Noto'g'ri almashtirish	34

3-QISM

O'YIN HARAKATLARI

6. O'yin holati.....	34
6.1. To'p o'yinda	34
6.2. To'p o'yindan tashqarida	34
6.3. To'p maydonda.....	35
6.4. To'p "maydondan" tashqarida	35
6.5. To'p bilan o'ynash.....	35
6.6. To'p bilan o'ynash	35
6.7. 6.5. To'p to'r oldida	37
6.7.1. To'r ustidan o'tayotgan to'p.....	37
6.7.2. To'p to'rda.....	38
6.7.3.1. Qo'llarni to'r ustidan o'tkazish.....	38
6.7.3.2. Tananing u yoki bu qismining to'r tagidan o'tishi.....	38
6.7.4. To'r bilan to'qnashish	38
6.7.5. To'r oldida o'yinchining xatolari	39
6.8. To'p kiritish	39
6.8.1. Partiyada birinchi to'p kiritish.....	39
6.8.2. To'p kiritish tartibi.....	30
6.8.3. To'p kiritishga ruxsat berilishi.....	40
6.8.4 To'p kiritishni ijro etish.....	40
6.8.5. Kiritilayotgan to'p yo'nalishini yopib qo'yish.....	40
6.8.6. To'p kiritishdagi xatolar.....	40
6.8.7. To'p kiritish va uni qabul qilish vaqtida maydonda joylashish	41
6.9. Hujum zarbasi.....	41
6.9.1. Hujum zarbasi.....	41
6.9.2. Hujum zarbasining qoida asosida ijro etilishi.....	41
6.9.3. Hujum zarbasidagi xatolar.....	42
6.10. To'siq.....	42
6.10.1. To'siq qo'yish.....	42
6.10.2. To'siq qo'yishda to'pning to'siqqa tegishi.....	43
6.10.3. To'siqning raqib tomonida qo'yilishi.....	43
6.10.4. To'siq qo'yish va jamoaning zarbasi.....	43

6.10.5. Kiritilayotgan to'pga to'siq qo'yish	43
6.10.6. To'siq qo'yishdagi xatolar.....	43

4-QISM

TANAFFUSLAR VA TO'XTALISHLAR

7. O'yindagi tanaffuslar.....	44
7.1. O'yindagi tanaffuslar soni	44
7.2. Tanaffusni talab qilish.....	44
7.3. Tanaffuslarning ketma-ketligi	44
7.4. Taym – autlar va texnik taym – autlar	44
7.5. O'yinchi almashiirish.....	45
7.6. Murabbiyning noto'g'ri talablari.....	45
7.7. O'yinni cho'zish.....	46
7.7.1. O'yinni cho'zishning turlari.....	46
7.8. O'yin davomida istisno tariqasida beriladigan tanaffuslar.....	46
7.8.1. O'yinchining jarohatlanishi.....	46
7.8.2. O'yin jarayoniga tashqi ta'sir.....	47
7.8.3. Uzoq muddatli tanaffus.....	47
7.9. Tanaffuslar va maydon almashinuvi.....	47
7.9.1. Tanaffuslar.....	47
7.9.2. Maydon almashish	47

5-QISM

“LIBERO” O'YINCHISI

8. “Libero” o'yinchisi haqida.....	48
8.1. “Libero”ni tayinlash.....	48
8.2. “Libero”ning kiyimi.....	48
8.3. “Libero” faoliyati tavsifi.....	48
8.3.1. “Libero”ning o'yin harakati.....	48
8.3.2. “Libero”ning o'yinchi o'rniga almashtirilishi.....	49
8.3.3. Yangi “Libero”ni qayta ro'yxatga olish.....	49

6-QISM

MUSOBAQA ISHTIROKCHILARINING XULQI

9. Ishitirokchilar xulqiga qo'yiladigan talablar.....	50
9.1. Sportcha xulq.....	50

9.2. Haqqoniy o'yin.....	50
9.3. Ishtirokchilarning noto'g'ri xulq-atvori va unga nisbatan ko'riladigan choralar. Sxema 3.	50
9.3.1. Qisman noto'g'ri xulq.....	50
9.3.2. Jazoga olib kehvchi noto'g'ri xulq – atvor	51
9.3.3. Choralarning turlari.....	51
9.3.4. Noto'g'ri xulq-atvorga nisbatan jazo qo'llash.....	52
9.3.5. O'yimdan oldin va partiyalar oralig'ida noto'g'ri xulq-atvor	52
9.3.6. Jazolashda qo'llaniladigan kartochkalar	52

7-QISM

HAKAMLAR

VI Bo'lim. Hakamlar, ularning burchlari va rasmiy ishoralar.....	53
10. Hakamlar va ularning faoliyati.....	53
10.1. Tarkibi.....	53
10.2. Hakamlar va ularning ish faoliyati.....	53
10.3 Birinchi hakam.....	54
10.3.1. Birinchi hakam joyi.....	54
10.3.2. Birinchi hakamning vakolati.....	54
10.3.3. Burchlari	55
10.4. Ikkinchi hakam.....	55
10.4.1 Joyi.....	55
10.4.2. Vakolatlari	55
10.4.3 Burchlari	56
10.5. Kotib.....	57
10.5.1. Hakamlar qilish joyi.....	57
10.5.2. Burchlari.....	57
10.6. Chiziqli hakamlari.....	58
10.6.1. Hakamlar qilish joyi.....	58
10.6.2. Burchlari	58
10.7. Rasmiy ishoralar.....	59
10.7.1. Hakamlar ishoralari.....	59
10.7.2. Chiziqli hakamlarini bayroqcha bilan ishora qilishi.....	59

8-QISM

SXEMALAR

Sxema 1: O'yin maydoni.....	60
Sxema 2: O'yin maydoni	61
Sxema 3. Noto'g'ri xulq-atvori jazolash choralari turlari.....	62
O'yin vaqti asossiz "buzilganda" jazo choralari turlari.....	63
Sxema 4: To'p vertikal yo'nalishda to'r ustidan raqib maydon- chasiga o'tishi	64
Sxema 5. Raqib jamoaning bo'sh zonasiga to'pni vertikal tushirish	65
Sxema 6: Guruhli to'si	66
Sxema 7 Guruhli to'siq	67
Sxema 8.....	67
Sxema 9: Orqa zona o'yinchi hujumi.....	68
Sxema 10: Hakamlar brigadasi va ularning joylashishi	69
Sxema 11: Hakamning rasmiy imo-ishoralari.....	70
Bilimlarni baholash bo'yicha savollar testi.....	78
Glossariy.....	86
Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati	88

PULATOV A.A.
UMMATOV A.A.

VOLEYBOL: MUSOBAQA O‘TKAZISH TARTIBI VA QOIDALARI

Muharrir:
Aripjanova D.U.

Texnik muharrir:
Abdurahmonova L.M.

Dizayner:
Imomov Sh.

Kompyuterda sahifalovchi:
Dalabayeva N.I.

Nashr.lits. AIN^o 283, 11.01.16. Bosishga ruxsat etildi 26.04.2018
Bichimi 60×84 ¹/₁₆ «Times New Roman» garniturada raqamli bosma
usulida bosildi. Shartli bosma tabog'i 6. Nashriyot bosma tabog'i 6,25.
Adadi 100. Buyurtma №13

«ILMIY TEXNIKA AXBOROTI - PRESS NASHRIYOTI»
100017. Toshkent sh, M-5, 45/4

